

CRITERIS PER A LA DENOMINACIÓ CATALANA D'OCELLS

El contingut d'aquest document està sotmès a una llicència Creative Commons d'ús obert, amb reconeixement d'autoria i sense obra derivada.

<http://creativecommons.org/licenses/by-nd/3.0/deed.ca>

© TERMCAT, Centre de Terminologia, 2016

© Imatge de la coberta (mascarell atlàntic): Àlex Mascarell

© Imatges interior: Àlex Mascarell i Jordi Fàbregas

Aquest criteri va ser aprovat pel Consell Supervisor del TERMCAT en les sessions dels dies 16 de setembre, 14 d'octubre, 28 d'octubre i 18 de novembre de 2015 (actes núm. 595, 596, 597 i 598). En la preparació per a l'edició definitiva s'han introduït algunes esmenes menors en el text aprovat.

En el moment d'aprovar aquests criteris, el Consell Supervisor del TERMCAT està constituït pels membres següents:

Albert Jané (president, per la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans)
Jordi Bover (pel TERMCAT)
M. Josep Cuenca (assessora geolingüística)
Pere Lluís Font (per la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans)
Joan Rebagliato (pel TERMCAT)
Carles Riera (assessor adscrit)
Carolina Santamaria (per la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans)
Francesc Serra (assessor adscrit)
Ramon Sistac (assessor geolingüístic)
Joan Veny (assessor geolingüístic)
Dolors Montes (secretària, pel TERMCAT)

Han elaborat aquest criteri:

Treball terminològic

Glòria Fontova (coordinació i elaboració)
Lluís Pérez-Carrasco (elaboració)
Dolors Montes (revisió)

Assessorament científic

Raül Aymí
Rafel Cebrian
Jordi Clavell
Manuel-Enric Giménez
Àlex Mascarell

Edició

Xavier Fargas
Pilar Hernández

Taula del contingut

Introducció.....	4
Abreviacions utilitzades.....	5
Primera part: Classificació taxonòmica i catalanització dels noms d'ordres i famílies	6
1. Denominació de la classe ocells	6
2. Classificació taxonòmica dels ocells: la catalanització dels tàxons d'ordre i família	6
3. Classificació taxonòmica dels ocells: llista d'ordres i famílies.....	11
Segona part: Establiment dels noms comuns de les espècies.....	17
4. Noms comuns i noms científics.....	17
5. Característiques generals dels noms catalans d'ocells recollits en les obres de referència.....	17
6. Característiques generals dels noms d'ocells en altres llengües.....	19
7. Recomanacions per a la creació de nous noms d'ocells en català	22
8. Índex d'exemples citats	60
9. Índex d'il·lustracions.....	69
10. Índex general.....	70

Introducció

L'ornitologia, la branca de la zoologia que estudia els ocells, té una llarga història i és un dels àmbits més populars de la biologia. Els estudis ornitològics han estat fonamentals per al desenvolupament de conceptes clau de la biologia, com ara l'evolució de les espècies, el comportament animal o els mecanismes d'orientació en les migracions. Als Països Catalans, l'interès per l'observació, el coneixement, l'estudi i la protecció dels ocells té una gran tradició. La bibliografia sobre aquest àmbit és considerable des del segle XVIII, època de què daten els primers textos dedicats exclusivament als ocells i els primers treballs ornitològics de tipus científic, si bé ja en textos de l'edat mitjana es documenten referències ornitològiques interessants.¹

Des del punt de vista terminològic, en català s'han fet treballs importants en el camp de la classificació dels ocells i de l'estandardització de les denominacions comunes, això és, en l'establiment de formes referencials per a designar les diferents espècies d'ocells.² Malgrat tot, les revisions periòdiques de la taxonomia, especialment canviant en els darrers temps amb la incorporació del criteri genètic; la necessitat de tenir una visió cada cop més àmplia dels ocells, que vagi més enllà de les espècies autòctones o més conegudes, i, al mateix temps, l'aparició en altres llengües de grans obres de referència internacional sobre els ocells, fan necessària una actualització i una compleció de la feina feta fins ara.³

Pel que fa, específicament, a la denominació de les espècies exòtiques, si bé és cert que hi ha força espècies amb un nom ja establert (*colibrí, còndor, cotorra, estruç, kiwi, lloro, pingüí...*), n'hi ha moltes més que encara no tenen nom en català. L'establiment d'aquests noms, però, no pot ser arbitrari, ni es pot fer amb l'estudi aïllat de cada cas, sinó que ha de prendre en consideració tota la classificació i ha de seguir uns criteris prèviament consensuats que donin coherència i uniformitat al conjunt, a banda de tenir en compte també les solucions acordades en altres llengües i els criteris que segueixen.

És per aquest motiu que el Consell Supervisor del TERMCAT ha considerat oportú d'elaborar, conjuntament amb especialistes d'aquest àmbit, uns criteris generals per a la denominació dels ocells en català, els quals es presenten a continuació.

¹ El primer text en català dedicat exclusivament als ocells és el *Catàlego i descripció dels pardals de l'Albufera de València*, de Marc Antoni Orellana (1795), i el primer treball ornitològic científic és *Ornithologiae specimen novum, sive series avium in Ruscinone, Pyrenaeis montibus, atque in Gallia aequinoxiali observatarum* (1745), del metge perpinyanès Pere Barrera i Volar, amb propostes sistemàtiques originals i amb l'esment dels noms catalans dels ocells del Rosselló i dels Pirineus.

² Com a treball recent en aquest sentit convé destacar, pel seu valor de referència, la *Llista patró dels ocells de Catalunya* (2015), elaborada pel Comitè Avifaunístic de Catalunya de l'Institut Català d'Ornitologia, que recull la relació completa dels ocells autòctons.

³ Són de referència internacional en aquests moments les dues obres següents:

- HOYO, Josep del; SARGATAL, Jordi; ELLIOT, Andrew; CHRISTIE, David A. (ed.). *Handbook of the Birds of the World* 16 v. Barcelona: Lynx Edicions, 1992-2011.
- HOYO, Josep del; COLLAR, Nigel J. *HBW and birdlife international illustrated checklist of the birds of the world*. Vol. 1, *Non-passerines*. Barcelona: Lynx, 2014. [Es preveu la publicació d'un segon volum d'aquesta obra dedicat als ocells passeriformes.]

Abreviacions utilitzades

nc nom científic

ca català

es castellà

fr francès

en anglès

pl. plural

op. cit. *opus citato* 'obra citada prèviament'

* precedeix una forma considerada inadequada o no recomanable d'acord amb els criteris exposats

Primera part: Classificació taxonòmica i catalanització dels noms d'ordres i famílies

1. Denominació de la classe ocells

Tal com recull el diccionari normatiu, el català disposa de dues denominacions sinònimes per a fer referència a la classe de vertebrats que en llatí es denomina *Aves*: *ocells* i *aus*. El castellà, que també disposa de dues formes diferents, *pájaro* i *ave*, ha establert, amb aquestes dues denominacions, una norma de distribució en virtut de la qual reserva *pájaros* per a designar exclusivament els ocells petits i *aves* per a designar totes les espècies de la classe. Per mimetisme, en els últims temps hi ha qui ha adoptat aquesta norma de distribució, que és solament pròpia del castellà, i rebutja de recórrer a la forma *ocell* com a designació general o dels ocells grossos. Aquest mimetisme indueix fins i tot a prescindir d'un terme tan genuí i tradicional com *aviram*, substituït per *aus de corral*. Per tradició, i d'acord amb la prioritat establerta pel diccionari normatiu, la forma *ocell* s'ha de considerar la preferent en tots els casos, i s'ha de reservar *au* com una forma merament secundària o de recurs.⁴ Hi ha, encara, la forma *pardal*, usada al País Valencià, Eivissa i l'Alguer com a genèric, fins i tot per a designar els ocells més grossos. També hi ha *moixó*, usada ocasionalment per a designar els ocells més petits, i, en algunes contrades, també com a denominació general, bé que no se sol aplicar a les espècies més grosses.

2. Classificació taxonòmica dels ocells: la catalanització dels tàxons d'ordre i família

Els animals es classifiquen segons criteris d'afinitat que tenen a veure amb la similitud (principi fenètic) i amb el parentiu (principi filogenètic). Aquesta classificació es tradueix en una jerarquia de nivells taxonòmics o tàxons que comprèn obligatòriament, de més general a més concret: regne, fílum (o embrancament), classe, ordre, família, gènere i espècie.⁵

En el cas de la classe ocells, els nivells taxonòmics superiors són:

Regne: animals
Fílum: cordats
Subfílum: vertebrats
Classe: ocells

⁴ Josep Maria de Sagarra dedica quatre pàgines de les seves *Memòries* a parlar del seu interès per l'ornitologia. La forma *ocell* hi surt 28 vegades i la forma *au*, sens dubte per evitar una repetició excessiva del mateix terme, solament 7 vegades. En l'àmbit especialitzat, d'altra banda, només cal fer una ullada als títols dels llibres de referència de l'ornitologia catalana per a veure que la forma *ocells* hi és molt més habitual: *Catàleg dels ocells dels Països Catalans*, de J. Clavell; *Ocells de Barcelona*, d'E. Matheu; *Atles dels ocells nidificants de Catalunya 1999-2002* i *Ocells de Catalunya, País Valencià i Balears*, de J. Estrada; *Els ocells silvestres del Zoo de Barcelona*. Guia d'observació, de J. Garcia; *Atles dels ocells nidificants de Catalunya i Andorra* i *Història natural dels Països Catalans*. Volum 12: *Ocells*, de J. Muntaner, X. Ferrer i A. Martínez; *Els ocells de les terres catalanes*, de J. Maluquer; *Guia dels ocells dels Països Catalans i d'Europa*, de R. Peterson; *Guia d'ocells d'Europa i regió mediterrània*, de L. Svensson, K. Mullarney i D. Zetterstrom, etc.

⁵ A aquests nivells se n'hi poden afegir d'altres —no obligatoris—, com ara el subfílum (entre el fílum i la classe) o la tribu (entre la família i el gènere) i molts altres que es poden crear afegint als anteriors els prefixos *magn-*, *super-*, *grand-*, *mir-* i *sub-*, *infra-*, *micro-*, *nano-*, *parv-*.

Pel que fa als nivells d'ordre i família, les denominacions catalanes, anàlogament al que es fa en altres llengües, es formen a partir de la catalanització dels noms científics corresponents, establerts internacionalment.⁶

Les denominacions dels gèneres i les espècies, en canvi, es creen amb mots catalans, per procediments diversos (un dels procediments pot ser també la catalanització del nom científic, per bé que aquest recurs no és el més habitual). Algunes espècies, sobretot les autòctones, tenen ja noms populars consolidats, però moltes altres no disposen encara de nom o bé presenten noms diversos segons la publicació o el context, fet que pot donar lloc a confusió.

La catalanització dels tàxons dels ocells relatius als nivells d'ordre i família no ofereix problemes especials i es regeix per les normes generals de transcripció del llatí al català.⁷

Els noms catalanitzats dels ordres i les famílies s'escriuen amb minúscula inicial i en rodona —a diferència dels noms científics de partença— i amb les terminacions corresponents al seu nivell, que en el cas dels ocells són *-formes* (< -FORMES) per a l'ordre i, com per a la resta d'animals, *-ids* (< -IDAE) per a la família.⁸

gruïformes < *Gruiformes*

musofagiformes < *Musophagiformes*

gral·liníds < *Grallinidae*

túrdids < *Turdidae*

La catalanització es fa sempre partint dels noms científics establerts internacionalment, els quals no es poden modificar malgrat que puguin presentar errors lingüístics o incoherències evidents. És el cas dels noms següents de la taxonomia:

pteròclids < *Pteroclididae* (en comptes de **pteroclídids* i **Pteroclididae*, que serien les denominacions etimològicament previsibles —a partir de *ptero-*, que significa 'ala'; *clido-*, que indica 'relació amb la clavícula', i la terminació *-idae*, relativa a la família—, perquè el nom científic fixat internacionalment per a aquesta família és *Pteroclididae*)⁹

leptosòmids < *Leptosomidae* (en comptes de **leptosomàtids* i **Leptosomatidae*, que serien les denominacions etimològicament previsibles —a partir de *lepto-*, que significa 'petit'; *somato-*, que significa 'cos', i la terminació *-idae*, relativa a la família—, perquè el nom científic fixat internacionalment és *Leptosomidae*)¹⁰

ptiliogonàtids < *Ptiliognatidae* (en comptes de **ptilogonàtids* i **Ptilognatidae*, que serien les denominacions etimològicament previsibles —a partir de *ptilo-*, que

⁶ Per al nom científic de la família *Motacillidae*, per exemple, tenim: *motacíl·lids* (català), *motacillids* (anglès), *motacílicos* (castellà), *motacillidés* (francès), *motacilídeos* (portuguès), *motacillidi* (italià), *motacilide* (romanès).

⁷ Com a guia general, més exhaustiva, per a la transcripció del grec i el llatí al català, vegeu ALBERICH, Joan; ROS, Montserrat. *La transcripció dels noms propis grecs i llatins*, Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1993 (Biblioteca Universitària, 13).

⁸ Les terminacions de la jerarquia per damunt de la família, llevat de la superfamília, no estan regulades pel *Codi internacional de nomenclatura zoològica*, però se'n solen emprar unes de determinades en cada cas, com ara *-forme* en els ordres de peixos i ocells. Les terminacions corresponents a les jerarquies de superfamília, família i inferiors sí que hi estan regulades: superfamília, *-oïdeus* (<-OIDEA); família *-ids* (<-IDAE); subfamília *-ins* (<-INAE); tribu *-inis* (<-INI); subtribu *-ines* (<-INA). Tots són masculins, llevat del darrer.

⁹ Hi ha hagut vacil·lació al llarg del temps pel que fa al nom d'aquesta família (*Pteroclididae*/*Pteroclididae*). L'any 2012, però, a iniciativa de la Unió Americana d'Ornitologia (proposició 2011-B-9: *Change name of the family Pteroclididae (sandgrouse) to Pteroclididae*) va quedar fixada la forma *Pteroclididae*, d'acord amb el nom original establert pel naturalista francès Charles Lucien Bonaparte (1803-1857).

¹⁰ Resolució adoptada l'any 1977 per la Comissió Internacional de la Nomenclatura Zoològica, arran de l'homonímia de la denominació llatina *Leptosomatidae* amb una família de nematodes marins.

significa 'ploma'; *gonato-*, que significa 'genoll', i la terminació *-idae*, relativa a la família—, perquè el nom científic fixat internacionalment per a aquesta família és *Ptiliogonatidae*)¹¹

eptianúrids < *Epthianuridae* (en comptes de **eftianúrids* i **Ephthianuridae*, que serien les denominacions etimològicament previsible —a partir de *(e)phthian-*, que significa 'decaïment'; *our-*, que significa 'cua', i la terminació *-idae*, relativa a la família—, perquè el nom científic fixat internacionalment per a aquesta família és *Epthianuridae*)

A continuació es presenta un resum dels criteris de transcripció de noms llatins al català aplicables a l'adaptació al català dels noms corresponents als tàxons dels nivells d'ordre i família, degudament exemplificats amb noms de la taxonomia actual. Aquests criteris poden fer-se extensius a altres noms llatins que puguin aparèixer en el futur.

Transcripció de vocals i diftongs

1. ES MANTENEN INALTERATS:

- a) Els diftongs *au* i *eu*.

Alaudidae > alàudids
Eupetidae > eupètids

- b) Els grups vocàlics procedents de hiats grecs (*ae*, *ai*, *ao*, *au*, *ea*, *ei*, *eo*, *eu*, *iu*, *oa*, *oe*, *oi*, *ou*, etc.).

Faetontiformes > faetontiformes (en consonància amb el nom català del déu grec Faetó (*Phaéthōn*), del qual deriva)

Petroicidae > petròicids (amb diftongació en català)

2. CANVIEN:

- a) La *y*,¹² que passa a *i*.

Eurypygidae > euripígids

- b) Els diftongs *ae* i *oe*, que passen a *e*.

Aegithinidae > egitínids
Phoeniculidae > fenicúlids

- Cal tenir present, però, que aquests grups vocàlics es mantenen si provenen de gentilicis no llatins o de hiats grecs (vegeu el punt *b* de l'apartat 1 anterior).

- c) Els diftongs *ii* i *yi*, que passen a *i*.

Paramythiidae > paramítids

¹¹ Decisió de la Unió Americana d'Ornitologia, que davant la vacil·lació entre *Ptiliogonatidae* i *Ptiligonatidae* va optar per donar prioritat al nom original (*Ptiliogonatidae*), establert pel naturalista britànic William John Swainson (1789-1855).

¹² Sovint prové de l'ípsilon grega.

- d) Les terminacions en *-idae*, *-eidae*, *-oidae* i *-uidae*, que es transcriuen, respectivament, per *-aids*, *-eids*, *-oids* i *-uids*, amb un diftong que atreu l'accent tònic del mot.¹³

Ardeidae > arde**ids**

Diomedeidae > diomed**eids**

Cacatuidae > cacatu**ids**

Transcripció de consonants i grups consonàntics

1. ES MANTENEN INALTERATS:

- a) La *z*.

Remizidae > remí**z**ids

Zosteropidae > zosterò**z**ips

- b) Els grups *mm*, *nn*, *rr* i *ss*.

Passeridae > passè**ss**ids

- Excepcionalment, la família *Tyrannidae* es catalanitza en *tirà**n**ids*, amb una sola *en*, d'acord amb l'evolució dels mots patrimonials emparentats *tirania*, *tirànic*, *tiranitzar*, etc., i també amb la forma normativa *tiranosaure*, adaptació del llatí *Tyrannosaurus* (gènere de dinosaures).

- c) Els grups *pn*, *ps* i *pt*.

Psittacidae > psità**cc**ids

Ptilonorhynchidae > pti**l**onorrínquids

- d) Les lletres o les combinacions de lletres no catalanes (per exemple, la *k* o la *w*) presents en la nomenclatura científica procedents de topònims, antropònims o, en general, de mots de llengües d'origen no llatí.

- La família *Threskiornithidae*, però, en què el nom científic conserva la *k* del grec, s'ha catalanitzat en *tresquiornítids* (forma normativa), seguint la solució adoptada en altres llengües romàniques: *tresquiornítidos* (castellà), *treschiornitidi* (italià) i *tresquiornítídeos* (portuguès).¹⁴

2. ES MANTENEN INALTERATS O CANVIEN, SEGONS LA POSICIÓ:

- a) El grup *cc*, que es manté davant de *e* i *i*, i se simplifica davant de *a*, *o*, *u* i consonant.

Accipitridae > accipí**tr**ids

Bucconidae > bucò**n**ids

¹³ Resolució adoptada pel Ple de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans del 17 de març de 1995, segons la qual els termes científics en *-aids*, *-eids*, *-oids* i *-uids* van sense accentuar, d'acord amb la pronúncia més general, que fa el diftong. En el cas dels acabats en *-iids* es fa la reducció en *-ids*.

¹⁴ En aquest cas, en el nom llatí de la família s'ha conservat la kappa del grec, malgrat que aquesta lletra sol passar normalment en llatí a *c*.

- b) Els grups *tia*, *tio* i *tiu*, que en posició no inicial de paraula passen, respectivament, a *cia*, *cio* i *ciu* si van precedits de vocal o de consonant que no sigui *s*, *x* o *t*,¹⁵ i es mantenen en la resta de supòsits. També es manté la *t* quan correspon al prefix *anti*.

Notiomystidae > nociomístids

3. CANVIEN:

- a) Les consonants dobles *bb*, *pp* i *tt*, que se simplifiquen.

Philepittidae > filepitíds

- b) Els grups *ch* (i *cch*), *ph* (i *pph*), *rh* (i *rrh*) i *th* (i *tth*), que passen, respectivament, a *c* (o a *qu* si va seguit de *e* o *l*), *f*, *r* (rr en el cas de *rrh*) i *t*.

Charadriidae > caràdrids

Phasianidae > fasiànids

Rhynchetidae > rinoquètids

Thamnophilidae > tamnofílids

- Pel que fa a l'adaptació del grup *rh* quan apareix entre vocals, cal tenir present que, segons la normativa, els compostos amb els radicals d'origen grec *raqui(o)-*, *reo-*, *rin(o)-*, *rinco-*, *riz(o)-*, i *rodo-*, i amb les terminacions *-rràfia*, *-rràgia*, *-rrea*, *-rrexí*, *-rrinc* i *-rroide* s'escriuen amb dues erres.

Ibidorhynchidae > ibidorrínquids

- Excepcionalment, l'ordre *Struthioniformes* i la família *Struthionidae* es transcriuen, respectivament, per *estrucioniformes* i *estrucioníds*, d'acord amb l'evolució del mot patrimonial *estruç* (*struthio* > *strutio* > *estruç*) i amb la documentació als diccionaris catalans (*estrucioniformes* és una forma ja recollida al diccionari normatiu).

- c) El grup *ll*, que passa a *l·l*.

Motacillidae > motacil·líds

- d) Els grups consonàntics començats per *s* en posició inicial de paraula, que prenen sempre una *e* protètica.

Sturnidae > estúrnids

¹⁵ Això és així perquè la *i* del grup llatí *-ti-* és una semiconsonant que fa que la dental precedent s'assibili.

Estruç comú (*Struthio camelus*) [© Jordi Fàbregas]

3. Classificació taxonòmica dels ocells: llista d'ordres i famílies

D'acord amb els criteris exposats al punt anterior, es presenta tot seguit la llista de noms catalans d'ordres i famílies d'ocells aprovada pel Consell Supervisor del TERMCAT. Es recullen a la llista, en cursiva, els noms llatins dels ordres (marcats també en negreta) i les famílies, i al costat de cada nom la corresponent forma catalanitzada. Les denominacions ja normatives s'indiquen amb la font DIEC2-E al costat, entre parèntesis.

La classificació es correspon amb la proposada a l'obra *HBW and Birdlife International Illustrated Checklist of the Birds of the World* (2014), considerada de referència actualment.¹⁶

Struthioniformes - estrucioniformes (DIEC2-E)

Struthionidae - estrucioníds
Rheidae - reids
Tinamidae - tinàmids
Casuariidae - casuàrids
Apterygidae - apterígids

Galliformes - gal·liformes (DIEC2-E)

Megapodiidae - megapòdids
Cracidae - cràcids
Numididae - numídids
Odontophoridae - odontofòrids
Phasianidae - fasiànids (DIEC2-E)

Anseriformes - anseriformes (DIEC2-E)

Anhimidae - anhímids
Anseranatidae - anseranàtids
Anatidae - anàtids (DIEC2-E)

Podicipediformes - podicipediformes (DIEC2-E)

Podicipedidae - podicipèdids (DIEC2-E)

Phoenicopteriformes - fenicopteriformes

Phoenicopteridae - fenicoptèrids (DIEC2-E)

Phaethontiformes - faetontiformes

Phaethontidae - faetontíds

Eurypygiiformes - euripigiformes

Rhynochetidae - rinoquètids
Eurypygidae - euripígids

Mesitornithiformes - mesitornitiformes

Mesitornithidae - mesitornítids

Columbiformes - columbiformes (DIEC2-E)

Columbidae - colúmbids

Pterocliiformes - pterocliiformes

Pteroclididae - pteròclids

Caprimulgiformes - caprimulgiformes (DIEC2-E)

Steatornithidae - esteatornítids
Podargidae - podàrgids
Nyctibiidae - nictíbids
Caprimulgidae - caprimúlgids (DIEC2-E)
Agothelidae - egotèlids
Hemiprocnidae - hemipròcnids
Apodidae - apòdids (DIEC2-E)
Trochilidae - troquílids

Opisthocomiformes - opisthocomiformes (DIEC2-E)

Opisthocomidae - opistocòmids

Cuculiformes - cuculiformes (DIEC2-E)

Cuculidae - cucúlids

Gruiformes - gruïformes (DIEC2-E)

Heliornithidae - heliornítids
Rallidae - ràl·lids (DIEC2-E)
Psophiidae - psòfids
Aramidae - aràmids

¹⁶ HOYO, Josep del.; COLLAR, Nigel J. *HBW and Birdlife International Illustrated Checklist of the Birds of the World. Volume 1: non-passerines*. Barcelona: Lynx, 2014.

Gruidae - gruids (DIEC2-E)
Otidiformes - otidiformes
Otididae - otídids (DIEC2-E)
Musophagiformes - musofagiformes (DIEC2-E)
Musophagidae - musofàgids
Gaviiformes - gaviformes (DIEC2-E)
Gaviidae - gàvids (DIEC2-E)
Sphenisciformes - esfenisciformes (DIEC2-E)
Spheniscidae - esfeniscids
Procellariiformes - procel·lariformes (DIEC2-E)
Oceanitidae - oceanítids
Hydrobatidae - hidrobàtids (DIEC2-E)
Diomedidae - diomedèids
Procellariidae - procel·làrids (DIEC2-E)
Ciconiiformes - ciconiformes (DIEC2-E)
Ciconiidae - cicònids (DIEC2-E)
Pelecaniformes - pelecaniformes (DIEC2-E)
Threskiornithidae - tresquiornítids (DIEC2-E)
Ardeidae - ardeïds (DIEC2-E)
Scopidae - escòpids
Balaenicipitidae - balenicipítids
Pelecanidae - pelecànids (DIEC2-E)
Suliformes - suliformes
Fregatidae - fregàtids
Sulidae - súlids (DIEC2-E)
Phalacrocoracidae - falacrocoràcids (DIEC2-E)
*Anhinga*¹⁷ - anhíngids
Charadriiformes - caradriiformes (DIEC2-E)
Burhinidae - burrínids (DIEC2-E)
Chionidae - quiònids
Pluvianellidae - pluvianèl·lids
Pluvianidae - pluviànids
Haematopodidae - hematopòdids (DIEC2-E)
Ibidorhynchidae - ibidorrínquids
Recurvirostridae - recurviròstrids (DIEC2-E)
Charadriidae - caràdrids (DIEC2-E)
Pedionomidae - pedionòmids
Thinocoridae - tinòcorids
Rostratulidae - rostratúlids
Jacanidae - jacànids
Scolopacidae - escolopàcids (DIEC2-E)
Turnicidae - turnícids (DIEC2-E)
Dromadidae - dromàdids
Glareolidae - glareòlids (DIEC2-E)
Laridae - làrids (DIEC2-E)
Stercorariidae - estercoràdids (DIEC2-E)
Alcidae - àlcids (DIEC2-E)
Strigiformes - estrigiformes (DIEC2-E)
Tytonidae - titònids (DIEC2-E)
Strigidae - estrígids (DIEC2-E)
Cathartiformes - catartiformes
Cathartidae - catàrtids
Accipitriformes - accipitriformes

¹⁷ Té origen en el nom tupí *anhinga*.

Sagittariidae - sagitàrids
Pandionidae - pandiònids
Accipitridae - accipítrids (DIEC2-E)
Coliiformes - coliformes (DIEC2-E)
Coliidae - còlids
Leptosomiformes - leptosomiformes
Leptosomidae - leptosòmids
Trogoniformes - trogoniformes (DIEC2-E)
Trogonidae - trogònids
Bucerotiformes - bucerotiformes
Bucerotidae - buceròtids
Upupidae - upúpids (DIEC2-E)
Phoeniculidae - fenicúlids
Coraciiformes - coraciformes (DIEC2-E)
Meropidae - meròpids (DIEC2-E)
Coraciidae - coràcids (DIEC2-E)
Brachypteraciidae - braquipteràcids
Todidae - tòdids
Momotidae - momòtids
Alcedinidae - alcedínids¹⁸ (DIEC2-E)
Piciformes - piciformes (DIEC2-E)
Galbulidae - galbúlids¹⁹
Bucconidae - bucònids
Ramphastidae - ramfàstids
Capitonidae - capitònids
Semnornithidae - semnornítids
Megalaimidae - megalàimids
Lybiidae - líbids
Indicatoridae - indicatòrids
Picidae - pícs (DIEC2-E)
Cariamiformes - cariamiformes
Cariamidae - cariamids
Falconiformes - falconiformes (DIEC2-E)
Falconidae - falcònids (DIEC2-E)
Psittaciformes - psittaciformes (DIEC2-E)
Strigopidae - estrigòpids
Cacatuidae - cacatuids
Psittacidae - psitàcids
Passeriformes - passeriformes²⁰
Eurylaimidae - eurilàimids
Philepittidae - filepítids
Pittidae - pítids
Furnariidae - furnàrids
Dendrocolaptidae - dendrocolàptids
Thamnophilidae - tamnofílids
Formicariidae - formicàrids
Conopophagidae - conopofàgids
Rhynocryptidae - rinocríptids

¹⁸ Aquesta forma conviu amb la denominació popular *alciónids* (del substantiu *alcíó*, ocell característic d'aquesta família, també anomenat *blauet*). Si bé totes dues denominacions són normatives, en contextos científics es prefereix *alcedínids*, catalanització del nom llatí *Alcedinidae*.

¹⁹ La forma *galbúlids*, recollida en algunes fonts catalanes, és errònia.

²⁰ Aquesta classificació dels ocells passeriformes es basa en l'obra HOYO, Josep del; SARGATAL, Jordi; ELLIOT, Andrew; CHRISTIE, David A. (ed). *Handbook of the birds of the world*. Barcelona.: Lynx Edicions, 1992-2011. 16 v. La propera publicació de l'obra HOYO, Josep del; COLLAR, Nigel J. *HBW and birdlife international illustrated checklist of the birds of the world*, Vol. 2, *Passerines* pot produir alguns canvis en la classificació actual d'aquest ordre.

Cotingidae - cotíngids
Pipridae - píprids
Tyrannidae - tirànids
Acanthisittidae - acantisítids
Atrichornithidae - atricornítids
Menuridae - menúrids
Alaudidae - alàudids (DIEC2-E)
Hirundinidae - hirundínids (DIEC2-E)
Motacillidae - motacíl·lids (DIEC2-E)
Campephagidae - campefàgids
Pycnonotidae - picnonòtids
Chloropseidae - cloropseids
Irenidae - irènids
Aegithinidae - egitínids
Ptiliogonatidae - ptiliogonàtids
Bombycillidae - bombicil·lids (DIEC2-E)
Hypocoliidae - hipocòlids
Dulidae - dúlids
Cinclidae - cínclids (DIEC2-E)
Troglodytidae - troglodítids (DIEC2-E)
Mimidae - mímids
Prunellidae - prunèl·lids (DIEC2-E)
Turdidae - túrdids
Muscicapidae - muscicàpids (DIEC2-E)
Platysteiridae - platistèirids
Rhipiduridae - ripidúrids
Monarchidae - monàrquids
Regulidae - regúlids
Poliophtidae - polioptílids
Cisticolidae - cisticòlids
Sylviidae - sílvids
Picathartidae - picatàrtids
Timaliidae - timàlids (DIEC2-E)
Paradoxornithidae - paradoxornítids
Pomatostomidae - pomatostòmids
Ortonychidae - ortoníquids
Eupetidae - eupètids
Pachycephalidae - paquicefàlids
Petroicidae - petròicids
Maluridae - malúrids
Dasyornithidae - dasiornítids
Acanthizidae - acantízids
Epthianuridae - eptianúrids
Neosittidae - neosítids
Climacteridae - climactèrids
Paridae - pàrids (DIEC2-E)
Remizidae - remízids (DIEC2-E)
Aegithalidae - egitàlids
Sittidae - sítids (DIEC2-E)
Tichodromidae - ticodròmids
Certhiidae - cèrtids (DIEC2-E)
Rhabdornithidae - rabdornítids
Nectariniidae - nectarínids
Melanocharitidae - melanocarítids
Paramythiidae - paramítids

Dicaeidae - diceïds
Pardalotidae - pardalòtids
Zosteropidae - zosteròpids
Promeropidae - promeròpids
Meliphagidae - melifàgids
Oriolidae - oriòlids (DIEC2-E)
Laniidae - lànids (DIEC2-E)
Malaconotidae - malaconòtids
Prionopidae - prionòpids
Vangidae - vàngids
Dicruridae - dicrúrids
Callaeidae - cal·leïds
Notiomystidae - nociomístids
Grallinidae - gral·línids
Struthideidae - estrutideïds
Artamidae - artàmids
Cracticidae - cractícids
Pityriaseidae - pitiriaseïds
Ptilonorhynchidae - ptilonorrínquids
Paradisaeidae - paradiseïds
Corvidae - còrvids (DIEC2-E)
Buphagidae - bufàgids
Sturnidae - estúrnids (DIEC2-E)
Passeridae - passèrids
Ploceidae - ploceïds (DIEC2-E)
Viduidae - viduïds
Estrildidae - estríldids
Vireonidae - vireònids
Fringillidae - fringíl·lids (DIEC2-E)
Drepanididae - drepanídids
Peucedramidae - peucedràmid
Parulidae - parúlids
Thraupidae - tràupids
Emberizidae - emberízids (DIEC2-E)
Cardinalidae - cardinàlids
Icteridae - ictèrids

Segona part: Establiment dels noms comuns de les espècies

4. Noms comuns i noms científics

En biologia, com és prou sabut, hi ha establert un sistema de nomenclatura científica internacional que permet d'identificar qualsevol espècie sense ambigüitats. El sistema, concebut per Linneu al segle XVIII, es basa en la creació d'una denominació binomial en llatí per a cada espècie: el primer nom de la denominació correspon al nom genèric i el segon, a l'específic. Aquest sistema de nomenclatura és adequat per als registres científics i tècnics, però en canvi presenta problemes en els usos divulgatius o més acostats a la llengua general, tenint en compte la complexitat de les formes llatines. És per això que, al costat d'aquest sistema i paral·lelament a les denominacions populars ja existents, també s'ha promogut dins els àmbits de la botànica i la zoologia, amb més o menys exhaustivitat i sistematicitat segons l'àmbit concret, la creació d'una nomenclatura vernacular inequívoca per a designar les diferents espècies biològiques.

L'ornitologia és un dels àmbits en què aquesta nomenclatura vernacular ha assolit un desenvolupament més gran en diferents llengües. La popularitat de què gaudeixen els ocells i el gran nombre d'aficionats a l'ornitologia fora de l'àmbit estrictament científic expliquen, segurament, aquest interès pels noms comuns. Val a dir, de tota manera, que també han estat en gran mesura els científics els promotors de la nomenclatura vernacular en l'àmbit ornitològic, i que és habitual l'ús dels noms comuns dels ocells entre experts i en publicacions científiques de renom del sector, al costat de la nomenclatura científica, que és internacional i, doncs, vàlida per a totes les llengües.

Per a l'establiment de les noves denominacions d'ocells en català o per a la tria, quan escau, d'una denominació entre diverses propostes és important fer abans una anàlisi, d'una banda, dels trets formals i semàntics que caracteritzen els noms catalans ja fixats en les obres de referència, i, de l'altra, dels criteris que han seguit altres llengües a l'hora d'establir les noves denominacions. Aquests estudis han de ser la base per a la redacció d'uns criteris generals que serveixin de guia als especialistes a l'hora de crear noms nous en català.

5. Característiques generals dels noms catalans d'ocells recollits en les obres de referència

L'anàlisi de les denominacions catalanes d'ocells contingudes actualment a les obres de referència de l'àmbit permeten extreure un seguit de conclusions que, resumidament, es poden enunciar en els punts següents (s'han analitzat, concretament, les denominacions contingudes al diccionari normatiu (DIEC2-E)²¹ i a la *Llista patró dels ocells de Catalunya*²²).

- a) Els noms catalans d'ocells tendeixen a ser binomials (*agró blanc*), com les denominacions científiques, tot i que, sobretot al DIEC2-E, n'hi ha molts d'uninomials, com ara *còndor* (*Vultur gryphus*), els quals en un context mundial de denominació d'espècies resulten sovint imprecisos. També hi ha alguns noms, pocs, que presenten un segon modificador (per exemple, *territ menut del Canadà* per a *Calidris minutilla*).

²¹ INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. *Diccionari de la llengua catalana* [en línia]. 2a ed. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2014. <<http://dlc.iec.cat/>>

²² COMITÈ AVIFAUNÍSTIC DE CATALUNYA. *Llista patró dels ocells de Catalunya* [en línia]. Ed. 4.1. Barcelona: Institut Català d'Ornitologia, 2015. <http://www.ornitologia.org/mm/file/quefem/monitoratge/seguiment/Llista%20Patro_2015_Edicio%204_1.pdf>

- b) Els noms catalans d'ocells, a diferència del que passa en algunes altres llengües, s'escriuen en minúscula a les obres de referència (*ànec collverd*), llevat dels noms propis que contenen, els quals s'escriuen amb majúscula inicial (*territ de Bering*).
- c) L'ús del guionet en els noms d'ocells segueix la normativa establerta per als mots de la llengua general, en contrast amb el que passa en algunes altres llengües, que apliquen criteris específics. En concret, doncs, duen guionet alguns compostos per a evitar la lectura errònia a què podria induir el contacte de la darrera lletra del primer element amb la primera del segon (*falcó cama-roig*, *pica-soques blau*, *corriol pit-roig*, *colom blanc-i-negre*) o la presència d'accent gràfic al primer component (per exemple, en un hipotètic adjectiu *mentó-blanc*), i els que són reduplicatius (*but-but*).
- d) Els noms catalans d'ocells són majoritàriament de gènere masculí. En concret, el 69 % de les entrades del diccionari normatiu que designen un ocell són masculines.
- e) Els noms genèrics catalans solen ser majoritàriament patrimonials (*perdiu*), però també n'hi ha que són adaptacions de denominacions en altres llengües (*èider*), incloent-hi adaptacions del llatí científic (*agapornis*).²³
- f) Els noms genèrics catalans, a diferència del que prescriu el *Codi internacional de nomenclatura zoològica*²⁴ per als noms científics, no coincideixen exactament amb els gèneres. N'hi pot haver més d'un per a un sol gènere (per exemple, *falcó*, *xoriguer* i *esmerla* per al gènere *Falco*), o un de sol per a espècies de gèneres més o menys afins (*mallerenga* per a espècies dels gèneres *Parus* i *Panurus*). Es tendeix, però, a fer que totes les espècies d'un gènere tinguin el mateix nom genèric català, independentment del fet que sigui compartit amb altres gèneres.
- g) Els noms genèrics catalans solen consistir en un sol substantiu —normalment simple (*oca*), de vegades compost (*escuraflascons*)—, però se'n documenten també de sintagmàtics, amb dos elements (*corb marí*) o amb tres (*bec de serra*).
- h) Els noms específics catalans solen consistir en un adjectiu (*menut*) o, menys sovint, en un sintagma preposicional (*de bardissa*). Encara menys freqüentment, pot fer de nom específic un substantiu en aposició (*calàbria agulla*).²⁵
- i) Els noms específics catalans fan referència, majoritàriament, a la morfologia de l'ocell (*gorjablanc*). N'hi ha també molts que indiquen la distribució de l'espècie (*mediterrani*). Menys sovint es refereixen a l'hàbitat (*de bardissa*) o al comportament (*cantaire*), i encara menys freqüentment, al nom de l'ornitòleg que va descriure l'espècie en primer lloc (*de Kramen*). Un petit nombre d'espècies presenten com a nom específic l'adjectiu *comú*, o, menys freqüentment, *vulgar*.

De l'anàlisi de les obres de referència es dedueix, doncs, que l'estructura predominant de la denominació catalana referida a un ocell és el d'una denominació binomial (*fumarell alablanc*) formada per un substantiu patrimonial simple masculí, que fa de nom genèric (*fumarell*), i un adjectiu referit a la morfologia, que fa de nom específic (*alablanc*). Aquest patró no deixa de ser, però, una simplificació extrema dels diversos tipus d'estructura lingüística que es poden donar en les denominacions d'ocells, que pot servir per a inferir-ne una tendència de formació sistemàtica i majoritària però no necessàriament exclusiva.

²³ Els noms genèrics són els noms que constitueixen el primer component de les denominacions binomials, o l'únic, en el cas de denominacions uninomials.

²⁴ COMISSIÓ INTERNACIONAL DE NOMENCLATURA ZOOLOGICA. *Codi internacional de nomenclatura zoològica*. 4a ed. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2003.

²⁵ Els noms específics són els elements que constitueixen el segon component de les denominacions binomials, és a dir, els elements que modifiquen el nom genèric.

6. Característiques generals dels noms d'ocells en altres llengües

En altres llengües del nostre entorn, especialment en anglès, francès, alemany i castellà, també s'ha fet darrerament un esforç important per a donar noms vernaculars a les diferents espècies d'ocells del món i per a fer-ho de manera sistemàtica i coherent, seguint uns criteris fixats prèviament que en alguns casos les mateixes obres exposen de manera succinta. De la consulta d'aquests criteris en tres obres referencials en anglès, castellà i francès, s'extreuen les conclusions següents.²⁶

6.1 Estructura de les denominacions

La binomialitat de les denominacions és un objectiu perseguit clarament tant pel francès, que ja té una llarga tradició pel que fa a aquesta qüestió,²⁷ com pel castellà. En francès es bandegen completament les denominacions uninomials i les que presenten més de dos components. En castellà, si bé es tendeix a la binomialitat, s'admeten les denominacions uninomials ja consolidades, especialment si fan referència a espècies de gèneres monotípics (és a dir, amb un sol representant), i les denominacions més llargues en casos en què cal distingir espècies molt properes.

L'anglès, en canvi, tendeix a la màxima concisió i avala sense cap problema les denominacions uninomials si són prou precises.

6.2 Ús de la majúscula

En les obres especialitzades en anglès i, de manera encara més clara, en francès, els noms dels ocells tenen la consideració de noms propis i tendeixen a escriure's, per tant, amb majúscula inicial, malgrat que aquesta opció pugui contravenir les normes ortogràfiques fixades per a la llengua general. S'argumenta que d'aquesta manera s'eviten ambigüitats: així, per exemple, en anglès hi ha diverses espècies de pardals que es poden qualificar com a *white-throated sparrows* ('pardals de gorja blanca'), però un *White-throated Sparrow* és una espècie taxonòmica concreta (*Zonotrichia albicollis*; en català, *pardal gorjablanc*).

En francès, igual que en l'estructura del nom científic, s'escriu en majúscula la inicial del primer component del nom (*Buse variable* [*Buteo buteo*]). En anglès, en general, la inicial de cadascun dels components independents del nom (per exemple, *White-collared Manikin* [*Manacus candei*] o *Brown Shrike* [*Lanius cristatus*]).

²⁶ La informació d'aquest apartat s'ha extret, concretament, de les obres següents:

- Per a l'anglès: GILL, Frank; WRIGHT, Minturn (ed.). *Birds of the world: Recommended English names*. Princeton: Princeton University Press, 2005. <<http://press.princeton.edu/chapters/i8271.pdf>> (Introducció i criteris)
- Per al castellà: BERNIS, Francisco; DE JUANA, Eduardo; HOYO, Josep del; FERRER, Xavier; FERNÁNDEZ CRUZ, Manuel; SÁEZ-ROYUELA, Ramón; SARGATAL, Jordi. *Nombres en castellano de las aves del mundo* [en línia]. Madrid: SEO Birdlife, [2015]. <<http://www.seo.org/nombres-en-castellano-de-las-aves-del-mundo/>>
- Per al francès: COMMISSION INTERNATIONALE DES NOMS FRANÇAIS DES OISEAUX (CINFO). *Noms français des oiseaux du monde* [en línia]. Sainte-Foy (Quebec): Éditions MultiMondes; Bayonne (France): Chabaud, 1993. <www.digimages.info/listeoiseauxmonde/intro_cinfo.htm>

²⁷ Ja els primers naturalistes francòfons de l'era linneana van donar una estructura binomial a la nomenclatura francesa dels ocells.

Manaquí barbat collblanc (*Manacus candei*) [© Àlex Mascarell]

En castellà hi ha una certa vacil·lació sobre aquesta qüestió, que varia segons les publicacions. Tot i això, en obres especialitzades sovint se segueix el criteri d'escriure amb majúscula inicial els substantius i adjectius que componen els noms.²⁸

6.3 Ús del guionet

En anglès, el guionet és un element distintiu important, que sovint dona informació rellevant sobre la taxonomia de l'espècie. Per exemple, en un nom genèric constituït per dos noms d'ocell, se separen amb guionet els dos noms (i, a més, tant el primer nom com el segon s'escriuen en majúscula) quan l'espècie que es denomina pertany a la família del segon ocell (*Eurasian Eagle-Owl*, 'duc'); si no hi pertany, els dos noms s'escriuen junts (*Cuckooshrike*). En francès i en castellà, el guionet s'utilitza sovint per a remarcar el caràcter de binomialitat de les denominacions. En castellà, per exemple, es proposa la unió amb guionet dels diferents mots que constitueixen el primer component d'una denominació (*Abanto-marino Antártico*, *Pato-petrel Piquicorto*), si bé aquest criteri no se segueix en totes les obres.

²⁸ És per aquest motiu que els noms castellans d'ocells esmentats en aquest document segueixen majoritàriament aquest criteri.

6.4 Gènere gramatical

L'anglès no té gènere gramatical i en castellà l'obra presa com a referència per a la redacció d'aquest apartat no es refereix explícitament a aquesta qüestió. Pel que fa al francès, la gran majoria dels noms genèrics són de gènere masculí. Les adaptacions franceses dels noms genèrics grecolatins, d'altra banda, mantenen el gènere gramatical d'origen.

6.5 Característiques del nom genèric

En castellà i en francès es busca, tant com sigui possible, que el primer component de la denominació (el nom genèric) sigui compartit només per espècies emparentades, encara que no es reproduïxin fidelment els nivells de la classificació científica. Així, per exemple, en francès un nom genèric determinat pot aplicar-se a espècies de gèneres diferents (*Grèbe*) o, fins i tot, de famílies diferents (*Mésange*), però sempre que mantinguin un cert parentiu; també pot passar que s'apliquin noms genèrics diferents a grups d'espècies del mateix gènere (per exemple, *Verdier*, *Tarin*, *Chardonneret*, *Linotte* i *Sizerin* per al gènere *Carduelis*). D'altra banda, es tendeix a estendre noms genèrics ja molt coneguts i utilitzats a noves espècies emparentades o semblants.

En anglès, en canvi, un nom genèric es pot aplicar a dos o més gèneres no relacionats (*Warbler* [*Parulidae*, *Sylviidae*] o *Robin* [*Turdidae*, *Petroicidae*, *Erithacus*]), i un únic gènere pot tenir dos o més noms genèrics que es reparteixen les diferents espècies (*Duck*, *Wigeon*, *Shoveler* i *Teal* dins del gènere *Anas*).

6.6 Característiques del nom específic

En castellà, es mostra preferència pels noms específics referits a trets morfològics de l'ocell, i especialment a la coloració. Alternativament, quan la morfologia no resulta prou distintiva, es recorre sovint a l'àrea geogràfica característica (*Andino*, *Austral*, *Malgache*). També es considera favorable la proximitat amb el nom científic o amb els noms utilitzats en anglès, francès i alemany. En canvi, es tendeixen a evitar les referències antroponímiques i les que només són vàlides en un determinat país o zona (*Común*, *Vulgar*, etc.).

En francès, el nom específic pot ser epònim, geogràfic, onomatopèic o descriptiu, però no s'estableix cap preferència per una tipologia o una altra. Es dona prioritat, això sí, als mots d'origen francès per sobre dels mots estrangers i als noms ja consolidats, llevat que siguin clarament erronis o que n'hi hagi de molt millors. D'altra banda, les espècies pròpies d'una regió concreta reben el nom amb què són conegudes en aquesta regió.

Els noms específics anglesos poden fer referència també a trets diversos. Els noms geogràfics, concretament, poden tenir forma nominal o adjectiva, però cada localització s'expressa sempre de la mateixa manera (per exemple, els continents i les grans regions geogràfiques es designen sempre per la seva forma adjectiva, i les illes petites i les ciutats, sempre per la nominal).

6.7 Prioritat entre denominacions

En castellà i en francès es dona prioritat, en general, a les denominacions més consolidades i conegudes, i a les ja recollides en obres especialitzades considerades de referència en aquestes llengües.²⁹ En anglès es mostra preferència, sobretot, pels noms anglesos, que es consideren prioritaris respecte de denominacions manllevades, autòctones de la zona de distribució de l'espècie o d'origen grecolatí, llevat dels casos en què les formes manllevades són les més usades (*Doradito*, *Monjita*, *Tapaculo*, *Quetzal*, *Cacique*). També es mostra preferència per les denominacions tradicionals, que es respecten fins i tot en casos en què resulten inexactes.

6.8 Altres característiques

Per motius de precisió, en les denominacions dels ocells s'evita, en general, l'homonímia. També s'eviten les denominacions pejoratives o ofensives i les poc eufòniques.

Finalment, en anglès es remarca la necessitat d'establir denominacions oficials consensuades entre els diferents territoris que siguin per a tot el domini lingüístic, però sense proscriure cap variant local i sense establir tampoc cap prioritat entre aquestes variants.

7. Recomanacions per a la creació de nous noms d'ocells en català

S'exposen a continuació una sèrie de recomanacions per a la creació dels nous noms d'ocells en català, amb l'objectiu d'aconseguir la màxima coherència i sistematicitat denominativa en aquest àmbit. Aquestes recomanacions prenen com a referència, en primer lloc, la *Guia d'establiment de criteris per a la denominació catalana d'animals*,³⁰ d'abast més general, aprovada pel Consell Supervisor del TERMCAT l'any 1992, i es fonamenten també en la informació recollida en els dos punts anteriors (sobre les característiques generals dels noms catalans ja establerts dels ocells i sobre els criteris de denominació aplicats en altres llengües) i en l'anàlisi de les propostes neològiques de denominació fetes pels especialistes que intervenen en aquest estudi.

7.1 Ús de la majúscula

Els noms d'ocells es consideren noms comuns en català i, per tant, s'escriuen en minúscula tots els mots que els integren, llevat dels antropònims o topònims que puguin contenir. Només es fa ús de la majúscula inicial del nom d'un ocell en funció demarcativa, és a dir, quan la seva situació dins un text ho exigeix (a principi de text, després de punt, després d'interrogació, etc.). Se solen escriure amb majúscula inicial els noms d'ocells quan encapçalen peus de fotografia en guies o altres publicacions especialitzades. Si les fotografies, en canvi, formen part d'un diccionari o d'un altre material de tipus lexicogràfic o terminològic, s'escriuen en minúscula.

7.2 Gènere gramatical

²⁹ En francès, concretament, es prenen com a referència les denominacions recollides al *Projet de nomenclature française des oiseaux du monde*, publicat en nou fascicles per Pierre Devillers a la revista *Le Gerfaut* entre 1976 i 1980.

³⁰ TERMCAT, CENTRE DE TERMINOLOGIA. CONSELL SUPERVISOR. *Guia d'establiment de criteris per a la denominació catalana d'animals*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura, 1992. (Criteris Lingüístics per a la Terminologia; 3).

El gènere gramatical de les noves denominacions d'ocells, com el de qualsevol altre substantiu català, pot ser masculí o femení i s'estableix tenint en compte el gènere gramatical del substantiu que funciona com a nucli.

- a) Les denominacions que tenen com a nucli un substantiu català adopten el mateix gènere que té aquest substantiu en la llengua general, independentment que el sentit d'origen del mot sigui un ocell o no, i independentment també del gènere que tingui el nom del referent de la denominació (el referent pot ser el genèric *ocell*, nom masculí, però també podria ser, per exemple, *merla*, que és femení):

gallet de roca de la Guaiana (*Rupicola rupicola*) és masculí, com *gallet*
oca de l'Orinoco (*Neochen jubata*) és femení, com *oca*
bec de corall cuanegre (*Estrilda troglodytes*) és masculí, com *bec de corall*
(i *bec de corall*, com *bec*)

- b) Les denominacions que tenen com a nucli un adjectiu substantivat adopten la terminació masculina o femenina de l'adjectiu d'origen (i tenen, per tant, gènere gramatical masculí o femení) d'acord amb el gènere de l'antecedent pressuposat. Per defecte, l'antecedent pressuposat és *ocell* (gènere masculí), però també hi pot haver antecedents més específics, com ara *alcí* (també masculí) o *merla* (femení).

becplaner africà (*Platalea alba*) és masculí, com *ocell*
mosquer escatós (*Mionectes striaticollis*) és masculí, com *ocell*
pradenca oriental (*Sturnella magna*) és femení, com *alosa*

- c) Les denominacions que tenen com a nucli un substantiu procedent de l'adaptació catalana del nom científic del gènere a què pertany l'espècie adopten el mateix gènere que té el nom científic, d'acord amb els criteris que estableix el *Codi internacional de nomenclatura zoològica*.³¹ Els noms que, segons el *Codi*, siguin neutres passen en català a masculins.

hília (*Hylia prasina*) és femení, com *Hylia*
piprites capgrís (*Piprites griseiceps*) és masculí, com *Piprites*

Hília (*Hylia prasina*) [© Àlex Mascarell]

- d) Les denominacions que tenen com a nucli un nom procedent d'una altra llengua, generalment un nom autòcton de la zona de procedència o distribució de l'espècie, prenen

³¹ COMISSIÓ INTERNACIONAL DE NOMENCLATURA ZOOLOGICA. *Codi internacional de nomenclatura zoològica*. 4a ed. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2003. Per a aquesta qüestió vegeu, concretament, l'article 30, titulat "Gènere gramatical dels noms del nivell gènere".

per defecte el gènere gramatical de la llengua d'origen, o, segons el cas, el gènere de la llengua que l'ha vehiculat (per exemple, en el cas de llengües d'origen sense marca de gènere o molt llunyanes). Quan el manlleu ha donat també nom al gènere taxonòmic de l'espècie, la denominació adopta el gènere gramatical del nom científic (vegeu l'apartat c anterior).

aratinga verda (*Psittacara holochlorus*), substantiu d'origen tupí, s'adapta com a femení, a partir del gènere que té en portuguès, que és la llengua de vehiculació

anhinga africana (*Anhinga rufa*), substantiu d'origen tupí, s'adapta com a femení, a partir del gènere que té en portuguès, que és la llengua de vehiculació, i del gènere que adopta el nom científic

Adicionalment, en cas de dubte, per a l'assignació del gènere en aquests casos també es poden tenir en compte els criteris següents:

- el gènere que suggereix en català la terminació del mot (sovint, per exemple, els substantius acabats en *a* àtona s'associen amb el gènere femení);
- el gènere d'ús habitual del mot entre els especialistes o en les obres de l'àmbit;
- el gènere que té el nom del referent amb què s'associa l'espècie (el genèric *ocell* o un altre de més específic);
- el fet que el masculí té en català el valor de gènere no marcat.

cucaburra escatós (*Dacelo tyro*), a partir de l'anglès *kookaburra* (i aquest del wiradhuri *gugubarra*), s'adapta com a masculí, d'acord amb l'ús ja habitual en les obres catalanes i d'acord també amb el gènere gramatical de *alcíó*, atès que aquest ocell s'associa amb els alcions

7.3 Creació de denominacions i variació diatòpica

Tal com s'esmenta a la *Guia d'establiment de criteris per a la denominació catalana d'animals*,³² abans de seleccionar o de crear un nom per a una espècie animal, cal fer recerca documental i dialectològica amb la finalitat de: *a*) recollir les diverses denominacions tradicionals o documentades en català d'una espècie determinada o espècies semblants; *b*) conèixer l'extensió d'ús de les denominacions tradicionals catalanes, i *c*) tenir presents les denominacions que l'espècie en qüestió rep en altres llengües.

Pel que fa, específicament, a la variació diatòpica, la tria o la formació de noms dependrà de la zona del domini lingüístic que es prengui com a marc de referència.

Si el marc de referència és tot el domini lingüístic:

- En cas que ja hi hagi noms consolidats per a designar una determinada espècie, cal donar prioritat al nom amb més extensió territorial o a aquell que, per motius diversos (documentació en obres especialitzades, nom de la zona d'origen, etc.), sigui el més conegut.
- En la creació de nous noms, quan no n'hi hagi de consolidats, cal recórrer a variants lingüístiques generals, que siguin vàlides per a tot el domini o, en tot cas, que tinguin una extensió territorial àmplia.

³² TERMCAT, CENTRE DE TERMINOLOGIA. CONSELL SUPERVISOR, *op. cit.*, pàg. 24.

Si el marc de referència és només una part del domini lingüístic:

- És recomanable donar prioritat al nom més conegut o amb més extensió en aquella part concreta del territori, en cas que ja n'hi hagi algun de consolidat.
- Les variants lingüístiques presents en els nous noms establerts per a les espècies que no en tenen, poden adequar-se als usos de la zona del domini que es prengui com a referència, si es considera necessari, sempre amb una grafia adequada a la normativa. Per exemple, segons el dialecte, es pot usar *bigot* per *bigoti*, *escatxigat -ada* per *esquitxat -ada*, *menut -uda* per *petit -a*, *patamoll* per *aiguamoll*, *siulador -a* per *xiulador -a* o *xarraire* per *xerraire*.

7.4 Característiques generals de les denominacions

- a) Es recomana donar prioritat a les denominacions binomials, és a dir, les denominacions formades per dos components, un primer component genèric (*nom genèric*) i un segon component específic (*nom específic*), seguint les pautes que prescriu el *Codi internacional de nomenclatura zoològica*³³ per als noms científics de les espècies i el que apliquen preferentment les llengües del nostre entorn i, en bona part, l'ornitologia catalana.

Aquest sistema permet crear una gran quantitat de denominacions sense incrementar de manera exagerada la nomenclatura, com exigiria l'atribució d'una denominació uninomial privativa, i ajuda, a més, a fer explícit el parentiu o l'afinitat entre les espècies.

esparver grec (*Accipiter brevipes*)
tórtora orelluda (*Zenaida auriculata*)
corb cuacurt (*Corvus rhipidurus*)
corb de l'Índia (*Corvus splendens*)

Cal tenir present, de tota manera, tal com ja mostren alguns dels exemples anteriors, que en català tant el primer component de la denominació com el segon poden ser formacions compostes, és a dir, que poden estar integrades per més d'un radical o d'un mot, i que aquests compostos poden escriure's de manera aglutinada o no, segons estableixi la normativa de la llengua (vegeu, pel que fa a aquesta qüestió, el punt 7.5 sobre l'escriptura dels mots compostos i l'ús del guionet).

garsa de mar bec llarga (*Haematopus longirostris*)
oca de galta blanca (*Branta leucopsis*)
cucut alacurt (*Cuculus micropterus*)
falcó cama-roig (*Falco vespertinus*)
bulbul bec de llança (*Bernieria madagascariensis*)

Malgrat la preferència general per les denominacions binomials, també es consideren acceptables les denominacions uninomials quan no són compartides per dues o més espècies, sobretot quan ja tenen tradició i, especialment, quan designen individus de gèneres monotípics.

³³ COMISSIÓ INTERNACIONAL DE NOMENCLATURA ZOOLÒGICA, *op. cit.*, article 5.

canari (*Serinus canaria*), denominació ja establerta i àmpliament documentada en català (la resta d'espècies del gènere *Serinus* duen com a nucli de la denominació *gafarró*)
hoatzín (*Opisthocomus hoazin*), espècie de la família monotípica dels opistocòmids

Igualment, també es pot recórrer a denominacions constituïdes per més de dos elements quan la precisió denominativa ho exigeixi.

fredeluga emmascarada septentrional (*Vanellus miles*)
fredeluga emmascarada meridional (*Vanellus novahollaendiae*)

territ menut del Canadà (*Calidris minutilla*)
territ menut siberià (*Calidris subminuta*)

Fredeluga emmascarada septentrional (*Vanellus miles*) [© Àlex Mascarell]

- b) Les denominacions catalanes ja fixades per l'ús, o recollides en obres especialitzades, en obres enciclopèdiques o en diccionaris de llengua general, tenen prioritat per sobre de les denominacions de nova creació.

esparver grec³⁴ (*Accipiter brevipes*)

En cas de conflicte entre denominacions trobades en obres diferents o proposades per especialistes diversos, es recomana donar prioritat a les formes amb més tradició, a les recollides en les fonts més fiables o oficials i a aquelles que gaudeixen de més consens entre els ornitòlegs.

- c) En l'establiment de noves denominacions, es recomana donar prioritat als noms creats amb mots catalans. Malgrat tot, s'admet la incorporació de denominacions manllevades o creades sobre la base del nom científic quan són usals entre els ornitòlegs o són compartides per altres llengües:

nc	<i>Dicrurus annectens</i>
ca	drongo becample
es	Drongo Picogordo
fr	Drongo à gros bec
en	Crow-billed Drongo

nc	<i>Dacnis viguieri</i>
ca	dacnis verdós
es	Dacnis Verdoso
fr	Dacnis vert
en	Viridian Dacnis

- d) Cal evitar l'homonímia. Entre dues o més denominacions hi pot haver coincidència de nom genèric o de nom específic, però mai de tots dos alhora.
- e) Pel que fa al nom genèric, es recomana que en la denominació de noves espècies s'utilitzin noms genèrics que ja s'apliquen a espècies emparentades, ja siguin del mateix gènere taxonòmic, de gèneres de la mateixa família o de gèneres de famílies properes.

És admissible que un gènere inclogui més d'un nom genèric, és a dir, que hi hagi espècies dins aquell gènere que no comparteixin el nom genèric (per exemple, *corb*, *cornella* i *gralla* per al gènere *Corvus*), especialment quan aquests noms ja tenen tradició i han estat fixats per l'ús.

- f) Pel que fa al nom específic, es recomana donar prioritat a noms referits a la morfologia de l'ocell, atès el valor descriptiu d'aquest recurs.

aligot becgròs (*Rupornis magnirostris*)
 ànec blau (*Hymenolaimus malacorhynchos*)
 corriol pit-roig (*Eudromias morinellus*)
 espineta argentada (*Gerygone tenebrosa*)
 abellerol gorjablanc (*Merops albicollis*)

- g) Es recomana recórrer a noms específics basats en antropònims (*de Kramer*, *de Bennett*, *de Bonaparte*, etc.) només quan els noms en altres llengües (castellà, francès, anglès,

³⁴ Aquest nom ja es recull en nombroses obres catalanes; per exemple, a PETERSON, R. *Guia de camp dels ocells dels Països Catalans i d'Europa*. Barcelona: Editorial Omega, 1995, i també a SVENSSON, L.; MULLARNEY, K. & ZETTERSTROM, D. *Guia d'ocells Europa i Regió Mediterrània*. 2a ed. Barcelona: Omega, 2010.

etc.) també s'hagin creat majoritàriament a partir de l'antropònim, i especialment quan l'antropònim apareix també en el nom científic de l'espècie que es vol denominar.

nc	<i>Bulweria bulwerii</i>
ca	petrell de Bulwer
es	Petrel de Bulwer
fr	Pétrel de Bulwer
en	Bulwer's Petrel

nc	<i>Puffinus lherminieri</i>
ca	baldriga d'Audubon
es	Pardela de Audubon
fr	Puffin d'Audubon
en	Audubon's Shearwater

En els casos en què l'antropònim aparegui en el nom científic, però les altres llengües hagin optat majoritàriament per solucions alternatives, és preferible recórrer també a un nom que no incorpori l'antropònim.

Els antropònims procedents de llengües escrites en un alfabet no llatí (rus, hebreu, etc.) s'incorporen seguint, preferentment, les normes de transcripció dictades per l'Institut d'Estudis Catalans, llevat dels casos, excepcionals, en què hi hagi una altra forma ja plenament consolidada des del punt de vista internacional.

- h) Es recomana evitar els noms específics vàlids només per a una àrea concreta (*comú -una, vulgar, occidental*, etc.), atès que les denominacions que en resulten són poc informatives i poden crear confusió.
- i) Cal evitar els noms específics malsonants o ofensius.
- j) En favor de la convergència terminològica, es valora favorablement que el significat del nom específic coincideixi amb el del nom científic o el de les altres llengües, especialment l'anglès, el castellà i el francès.

nc	<i>Egretta tricolor</i>
ca	martinet tricolor
es	Garceta Tricolor
fr	Aigrette tricolore
en	Tricolored Heron

7.5 Escriptura dels mots compostos presents en les denominacions

L'escriptura dels compostos que intervenen en la formació de les denominacions catalanes d'ocells es regeix estrictament per la normativa establerta per a la llengua general.³⁵ No s'apliquen, doncs, criteris *ad hoc*, com fan algunes altres llengües, destinats a preservar gràficament el caràcter binomial de les denominacions.

Tot seguit es resumeixen els punts de la normativa sobre aquest aspecte que es considera que poden ser rellevants en l'escriptura dels noms d'ocells:

➤ S'escriuen amb guionet:

- Els mots compostos que comencen amb el nom d'un punt cardinal.

ànec sud-africà (*Tadorna cana*)
gaig nord-americà (*Cyanocitta cristata*)

- Els compostos reduplicatius i expressius (sovint onomatopeics), i altres mots estructuralment similars.

cacatua gang-gang (*Callocephalon fimbriatum*)

Però *bulbul d'Appert* (*Xanthomixis apperti*), *puput comuna* (*Upapa epops*) o *cucut ploraner* (*Cacomantis merulinus*), perquè *bulbul*, *puput* i *cucut* són ja mots lexicalitzats, amb un significat específic, i anàlegs a les formes que es fan servir en altres llengües.

- Els compostos formats a partir de mots catalans (verb + nom, nom + adjectiu, adjectiu + adjectiu, etc.) quan:

- a) El primer element acaba amb vocal i el segon comença amb *r*-, *s*- o *x*-.

falcó cama-roig (*Falco vespertinus*)
pica-soques blau (*Sitta europaea*)

Pica-soques blau (*Sitta europaea*) [© Àlex Mascarell]

³⁵ Vegeu INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. SECCIÓ FILOLÒGICA. *Ortografia catalana* [en línia]. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2016. <<http://www.iec.cat/activitats/documents/ortografia.pdf>>

- b) L'aglutinació dels dos elements pot induir a lectures errònies o dificultar la interpretació del mot a causa de les lletres concurrents.

ànec bec-crestat africà (*Sarkidiornis melanotos*)
cotinga bec-esmolat (*Oxyruncus cristatus*)

Cal tenir present que els adjectius coordinats per la conjunció *i* que fan referència a dos colors s'escriuen sempre amb guionet, a fi d'evitar en alguns casos lectures errònies.

astor blanc-i-negre (*Accipiter melanoleucus*)
alcíó blau-i-negre (*Todiramphus nigrocyaneus*)

- c) El primer element duu accent gràfic.

barbudet carpó-groc (*Pogoniulus bilineatus*)³⁶

- d) Els compostos no adaptats procedents d'altres llengües, si en la llengua d'origen ja duen guionet o s'escriuen separats.

- S'escriuen aglutinats la resta de compostos formats a partir de mots catalans i els manlleus compostos ja adaptats:

fumarell alablanc (*Chlidonias leucopterus*)
becplaner comú (*Platalea leucorodia*)
escuraflascons becfí (*Phalaropus lobatus*)

- Algunes denominacions d'ocells contenen també compostos de tipus sintagmàtic (amb estructures de tipus nom + adjectiu, nom + preposició + nom, nom + nom, etc.), d'estructura fixa i amb un cert grau de lexicalització, que s'escriuen separats.

corb marí emplomallat (*Phalacrocorax aristotelis*)
bec de serra gros (*Mergus merganser*)
ocell paraigua encorbatat (*Cephalopterus penduliger*)
gladiador pit de sofre (*Chorophoneus sulfureopectus*)
tirà cua de gall (*Alecturus tricolor*)

Aquest tipus de compostos tenen un comportament especial pel que fa a la flexió. Així, els compostos propis, no sintagmàtics, flexionen només pel segon component, com si es tractés de mots simples:

cabdill capgrís (*Todirostrum poliocephalum*), pl. *cabdills capgrisos*
menjamel barballarg (*Melidectes princeps*), pl. *menjamels barballargs*
tord gorja-roig (*Turdus ruficollis*), pl. *tords gorja-rojos*

En canvi, en els compostos sintagmàtics poden flexionar tots dos components o bé només el primer, segons la relació que hi hagi entre els components:

³⁶ En aquest cas, malgrat tot, és preferible la forma *barbudet de carpó groc*, atès que els substantius de més de dues síl·labes i els substantius aguts de més d'una síl·laba (*carpó*, en aquest cas) tenen poca tendència a formar adjectius compostos (vegeu, més endavant, l'apartat 7.6 "Característiques de les denominacions basades en trets morfològics").

corb marí emplomallat (*Phalacrocorax aristotelis*), pl. *corbs marins emplomallats*
ocell paraigua encorbatat (*Cephalopterus penduliger*), pl. *ocells paraigua encorbatats* [no **ocells paraigües encorbatats*]
bec de serra gros (*Mergus merganser*), pl. *becs de serra grossos* [no **becs de serres grossos*]

En línies generals, en aquests casos de compostos sintagmàtics flexionen tots dos components en estructures del tipus nom + adjectiu, i flexiona només el primer component en estructures del tipus nom + sintagma preposicional i nom + nom, en què el segon element (el sintagma preposicional o el nom) fan de modificadors del primer.

En general, cal tenir present, que els substantius en funció apositiva (simples o compostos i independentment del tipus de compost) no flexionen:

cigne trompeta, pl. *cignes trompeta* [no **cignes trompetes*]
gladiador pit de sofre, pl. *gladiadors pit de sofre* [no **gladiadors pits de sofre*]
tirà cua de gall, pl. *tirans cua de gall* [no **tirans cues de gall*]

7.6 Característiques de les denominacions basades en trets morfològics

A l'hora de donar nom en català a una espècie d'ocell que encara no en té, o de triar un nom entre diverses opcions, es recomana donar prioritat a les denominacions basades en les característiques morfològiques, atès que són les que ofereixen una capacitat distintiva més gran. De fet, les denominacions d'ocells basades en la morfologia ja són, en general, les més abundants, sobretot les que fan referència a la coloració del plomatge.

7.6.1 Característiques generals

Les referències a la morfologia de l'ocell poden aparèixer tant al primer component de la denominació (nom genèric) com al segon component (nom específic).

- a) Els noms genèrics referents a la morfologia poden ser noms simples o noms compostos (propis o de tipus sintagmàtic); totes dues tipologies tenen el mateix grau de validesa a l'hora de crear noves denominacions.

barbut capblanc (*Lybius leucocephalus*) [nom simple]
cuaespínós d'aiguamoll (*Spartonoica maluroides*) [compost propi]
bec de serra gros (*Mergus merganser*) [compost sintagmàtic]

- b) Els noms específics poden ser adjectius, sintagmes preposicionals, o bé substantius en aposició (simples o compostos). Poden fer referència a la grandària de l'ocell, a la coloració general del plomatge, a una part destacada, a un element poc habitual, etc.

ibis clapejat (*Bostrychia rara*) [adjectiu simple]
 astor negre-i-vermell (*Accipiter melanochlamys*) [adjectiu compost]
 colibrí cuagroc (*Boissonneaua flavescens*) [adjectiu compost]
 oca de collar (*Branta bernicla*) [sintagma preposicional]
 colibrí de clatell blanc (*Florisuga mellivora*) [sintagma preposicional]
 batarà ratolí (*Thamnophilus murinus*) [substantiu simple en aposició]
 bulbul bec de llança (*Bernieria madagascariensis*) [substantiu compost (sintagmàtic) en aposició]

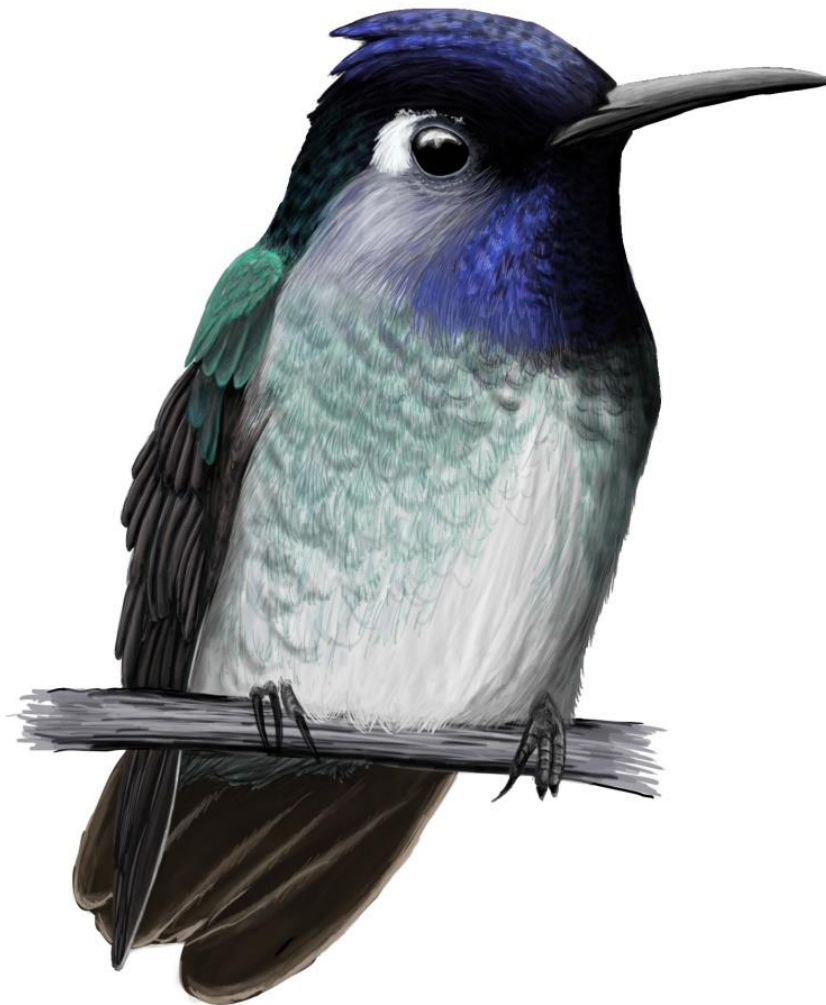
- c) Es recomana, en general, donar preferència als noms específics sintètics (*becllarg -a*, *camablanc -a*, *cuagroc -oga*, *gorjanegre -a*) enfront dels analítics (*de bec llarg*, *de cames blanques*, *de cua groga*, *de gorja negra*).

alcí coronat (*Todiramphus australasia*) en comptes de *alcí de corona
 aligot gorjablanc (*Buteo albigula*) en comptes de *aligot de gorja blanca
 ànec cellut (*Anas superciliosa*) en comptes de *ànec de celles grosses

- Cal tenir present que molts sintagmes preposicionals referents a característiques dels ocells poden reduir-se a adjectius compostos, més sintètics. El diccionari normatiu ja recull, de fet, un bon nombre d'aquests adjectius: *alablau -ava* (< d'ales blaves), *becllarg -a* (< de bec llarg), *culblanc -a* (< de cul blanc), *golanegre -a* (< de gola negra), etc.

Habitualment, els substantius monosíl·labs o plans bisíl·labs referits a parts de l'ocell tenen tendència a formar adjectius compostos: *ala*, *barba*, *bec*, *cama*, *cap*, *cara*, *cella*, *coll*, *cresta*, *cua*, *cuixa*, *cul*, *dors*, *front*, *galta*, *gola*, *gorja*, *panxa*, *pit*, *ventre*, *ull*.

rascló alabarrat (*Hypotaenidia poeciloptera*)
 menjamel barbacurt (*Melidectes nouhuys*)
 polit becfí (*Numenius tenuirostris*)
 aligot camallarg (*Geranospiza caerulescens*)
 alcí capgrís (*Halcyon leucocephala*)
 colibrí carablau (*Klais guimeti*)
 gamarús cellagroc (*Pulsatrix koeniswaldiana*)
 berrat collblanc (*Ardea pacifica*)
 monarca crestablau (*Myiagra azureocapilla*)
 lloro cuacurt (*Graydidascalus brachyurus*)
 calau cuixablanc (*Bycanistes albotibialis*)
 rascló culnegre (*Pardirallus nigricans*)
 picot garser dorsiblanc (*Dendrocopos leucotos*)
 corriol frontnegre (*Elseyornis melanops*)
 calau galtagrís (*Bycanistes subcylindricus*)
 piula gola-roja (*Anthus cervinus*)
 picot gorjablanc (*Piculus leucolaemus*)
 lloret panxablau (*Trichloria malachitacea*)
 cucut pit-roig (*Cuculus solitarius*)
 agró ventreblanc (*Ardea insignis*)
 pingüí ullgroc (*Megadyptes antipodes*)

Colibrí carablau (*Klais guimet*) [© Àlex Mascarell]

En canvi, tenen poca tendència a formar adjectius compostos els substantius de més de dues síl·labes i els substantius aguts de més d'una síl·laba: *barbeta*, *bigotis*, *capell*, *caputxa*, *casquet*, *clatell*, *corona*, *coroneta*, *collar*, *espatlles*, *esquena*, *mentó*, *orelles*, *pitet*, *ulleres*. En aquests casos, se sol recórrer a formacions de tipus sintagmàtic.

baldriga de barbeta blanca (*Procellaria aequinoctalis*)
ibis de clatell blau (*Pseudibis davisoni*)
papagai d'espatlles grogues (*Amazona barbadensis*)
teixidor d'esquena groga (*Ploceus tricolor*)
corb marí de barbeta roja (*Phalacrocorax varius*)
colibrí d'orelles blanques (*Basilinna leucotis*)

Corb marí de barbeta roja (*Phalacrocorax varius*) [© Àlex Mascarell]

Molts d'aquests substantius, a més, no fan referència a parts del cos de l'ocell pròpiament dites, sinó a elements evocats per la disposició dels colors del plomatge.

tàngara de bigotis blaus (*Tangara johannae*)
fredeluga de capell blanc (*Vanellus albiceps*)
colibrí amazília de caputxa blava (*Amazilia grayi*)
falcot de collar blanc (*Streptoprocne zonaris*)
oreneta de pitet blanc (*Hirundo nigrita*)
baldriga d'ulleres (*Procellaria conspicillata*)

- També hi ha sintagmes que són substituïbles per adjectius simples, molts dels quals ja apareixen al diccionari normatiu: *banyut* (< de *banyes*), *barbat* (< de *barba*), *barbut* (< de

barba grossa), *caputxí* (< de *caputxa*), *cellut* (< de *celles grosses*), *coronat* (< de *corona*), *crestat* (< de *cresta*), *embridat* (< de *brida*), *emmantellat* (< de *mantell*), *encaputxat* (< de *caputxa*), *mostatxut* (< de *mostatxo gros*), *orellut* (< d'orelles *grosses*).

colibrí banyut (*Heliactin bilophus*)
ptilinop coronat (*Ptilinopus coronulatus*)
astor emmantellat (*Accipiter albogularis*)

N'hi ha d'altres, en canvi, que no admeten adjectivació: *d'antifaç*, *de casc*, *de collar*, *de pitet*, *d'ulleres*, etc.

rasclat d'antifaç (*Rufirallus viridis*)
manquí de casc (*Antilophia galeata*)
oca de collar (*Branta bernicla*)
cuaespín de pitet (*Synallaxis scutata*)
somorgollaire d'ulleres (*Cephus carbo*)

- d) En els casos en què el nom específic és un sintagma preposicional construït amb el nom d'una part del cos o del plomatge que l'ocell presenta en parell simètric, es recomana utilitzar aquest nom en plural (*d'ulleres*, *d'orelles*, *d'espallles*, *de banyes*, etc.).³⁷

cotorreta d'ulleres (*Forpus conspicillatus*), en comptes de **cotorreta d'ullera*
estornell d'orelles blaves (*Lamprotornis chalybaeus*), en comptes de **estornell d'orella blava*
fotja de banyes negres (*Fulica cornuta*), en comptes de **fotja de banya negra*

- e) Es recomana limitar l'ús de noms en aposició i donar prioritat, sempre que es pugui, a adjectius equivalents.

caragolet lleonat (*Cinnycerthia fulva*), en comptes de **caragolet lleó*
colom cendrós (*Columba pulchricollis*), en comptes de **colom cendra*

- Les denominacions ja normatives o molt implantades en què el nom específic sigui un nom en aposició, però, es mantenen.

calàbria agulla (*Gavia arctica*)
cigne trompeta (*Cygnus buccinator*)

- Excepcionalment, es poden fer servir també sintagmes nominals en aposició per a evitar la repetició de la preposició *de*.

bulbul bec de llança (*Bernieria madagascariensis*), en comptes de **bulbul de bec de llança*
cucut cua de ventall (*Cacomantis flabelliformis*), en comptes de **cucut de cua de ventall*

³⁷ Vegeu, però, l'apartat *a* del punt 7.6.4.

7.6.2 Característiques particulars: la referència al color

- a) Les denominacions d'ocells basades en la morfologia fan referència, sovint, a la coloració del plomatge de l'ocell o d'una part de l'ocell. Aquesta característica pot expressar-se de diferents maneres:

- Mitjançant un adjectiu, que, segons el cas, pot ser variable en gènere i nombre (*blanc blanca, blau blava, bru bruna, gris grisa, groc groga, negre negra, roig roja, verd verda, vermell vermella*, etc.), invariable en gènere però variable en nombre (*carmí, porpra, rosa, taronja*, etc.), o invariable en gènere i nombre (*safrà, crema, salmó*, etc.).³⁸

sisó blau (*Eupodotis caerulescens*), pl. *sisons blaus*
merla blava (*Monticola solitarius*), pl. *merles blaves*
grua collblanca (*Antigone vipio*), pl. *grues collblanques*
aligot cuablanc (*Geranoaetus albicaudatus*), pl. *aligots cuablancs*

eufònia porpra (*Euphonia chlorotica*), pl. *eufònies porpres*
bec de corall porpra (*Granatina ianthinogaster*), pl. *becs de corall porpres*
ptilinop taronja (*Chrysoena victor*), pl. *ptilinops taronges*

- Mitjançant un substantiu referit a una pedra preciosa, un metall, una flor, una espècia o un fruit d'una tonalitat característica (*maragda, turquesa, safir, canyella, diamant, arc iris*, etc.). Funcionen com a aposicions i, per tant, no flexionen.

estornell maragda (*Lamprotornis iris*), pl. *estornells maragda*
gaig turquesa (*Cyanolyca turcosa*), pl. *gaigs turquesa*
papamosques safir (*Ficedula sapphira*), pl. *papamosques safir*
ànec canyella (*Tadorna ferruginea*), pl. *ànecs canyella*
tortoreta diamant (*Geopelia cuneata*), pl. *tortoretes diamant*
lori arc iris (*Trichoglossus haematodus*), pl. *loris arc iris*

Alguns d'aquests substantius ja tenen adjectius associats que poden funcionar com a equivalents, si bé quan són poc coneguts és preferible l'ús del substantiu:

carmí (n i adj) > *carminat*
cendra > *cendrós*
maragda > *maragdí*
rosa (n i adj) > *rosat*
turquesa > *turquí*
safir > *safirí*
porpra > *porprat, purpuri*
diamant > *diamantí*
arc iris > *irisat*

- Hi ha adjectius de color, finalment, derivats dels adjectius de color principals, que signifiquen 'tirant a x', on x és l'adjectiu primitiu: *rogenc -a, blavós -osa, verdós -osa, groguenc -a, negrós -osa, grisenc -a, vermellós -osa*, etc.

- b) Un dels colors que sovint intervenen en la creació de denominacions d'ocells és el vermell o roig. Els adjectius *vermell -a* i *roig roja*, a banda de tenir una distribució diatòpica diferent

³⁸ Els adjectius invariables en gènere i nombre i els invariables només en gènere solen tenir l'origen en substantius referits a una pedra preciosa, un metall, una flor, una espècia o un fruit d'una tonalitat característica. Aquests substantius s'han popularitzat referits a colors i han adoptat també la categoria lèxica d'adjectius.

(*vermell* és un geosinònim que no té un ús general en els parlars valencians), tenen també matisos semàntics diferents en les àrees en què coexisteixen.

Tenint en compte aquests matisos, en la creació de noves denominacions es recomana utilitzar l'adjectiu *vermell* -a exclusivament per a indicar el color de les roselles, i *roig roja* per a indicar el color de l'argila, des del més pàl·lid fins al més fosc.

picaflors de capell vermell (*Dicaeum geelvinkianum*)

alcí roig (*Halcyon coromanda*)

Alcí roig (*Halcyon coromanda*) [© Àlex Mascarell]

7.6.3 Característiques particulars: la formació d'adjectius compostos

- a) Els adjectius compostos, en general, no presenten problemes de construcció. Es formen amb un nucli adjectiu simple i un nom preposat de nombre singular que fa de complement. No hi ha concordança entre els components adjectiu i nominal, sinó entre el component adjectiu i el nucli de la denominació.

cucut alacurt (*Cuculus micropterus*), no **cucut alacurta*

papagai galtagroc (*Amazona autumnalis*), no **papagai galtagroga*

Aquests adjectius compostos equivalen semànticament a sintagmes preposicionals (*cucut alacurt* = *cucut d'ales curtes*; *papagai galtagroc* = *papagai de galtes grogues*), però sintàcticament provenen de la transformació d'un sintagma adjectiu, que en conté un altre de preposicional, en un adjectiu compost (*cucut curt d'ales* > *cucut alacurt*; *papagai groc de galtes* > *papagai galtagroc*). Això explica que l'adjectiu simple que contenen aquests compostos no concordi amb el nom que també en forma part, sinó amb el nom a què es refereix aquest compost.

- b) No hi ha vocal d'enllaç entre el nucli i l'adjectiu simple, atès que no es proposa una composició a la manera culta (amb formes prefixades d'origen llatí o grec), sinó una composició amb elements patrimonials del tipus substantiu + adjectiu. Cal escriure, doncs, *alacurt* i *ventregroc*, en comptes de *aliblanc* i *ventrigroc*.

Fa excepció a aquest criteri el cas de *dors*, en què, per motius d'eufonia i pel fet que és un mot clarament culte (la forma popular equivalent és *esquena*), es prefereixen els compostos amb la forma prefixada *dorsi-* (*dorsiblanc* i *dorsifosc*, en comptes de *dorsblanc* i *dorsfosc*).

- c) Es recomana, en general, no crear compostos referits al color d'una part de l'ocell a partir de substantius que remetin a aquest color (*maragda*, *safir*, etc.) o dels adjectius derivats corresponents (*maradí*, *safirí*, etc.), atès que poden resultar forçats. És preferible, en aquests casos, la creació del compost a partir d'un adjectiu de color principal (*blau*, *verd*, etc.), o, si no és possible, l'ús d'un sintagma.

colibrí d'ales safir (*Pterophanes cyanopterus*), en comptes de **colibrí alasafir* o **colibrí alasafirí*

cotorreta d'ales cobalt (*Brotogeris cyanoptera*), en comptes de **cotorreta alacobalt* o **cotorreta alacobaltina*

aratinga de cap turquesa (*Aratinga weddellii*), en comptes de **aratinga capturquesa* o **aratinga capturquí*

estornell cua de bronze (*Lamprotornis chalcurus*), en comptes de **estornell cua-bronzat*

- d) Pel que fa a l'ortografia, cal tenir en compte els criteris d'ús del guionet dels mots compostos establerts per la normativa (vegeu-ne un resum a l'apartat 7.5 d'aquests criteris).

7.6.4 Característiques particulars: la referència a parts del cos amb denominacions concurrents

Sovint, els noms d'ocells basats en trets morfològics fan referència a parts de l'animal que sobresurten respecte al que és habitual o, simplement, que destaquen pel color o la mida. Algunes d'aquestes parts presenten més d'una denominació, fet que pot generar dubtes a l'hora de decidir quina d'aquestes denominacions ha de formar part del nom de l'ocell. Es recullen, tot seguit, algunes d'aquestes parts, amb la proposta d'ús que se'n fa. Es recomana, en tot cas, designar sempre el mateix concepte, o la mateixa característica, de la mateixa manera.

a) cama/pota

Per a fer referència a l'extremitat inferior de l'ocell, es recomana donar prioritat al substantiu *cama*, preferentment en singular i formant part d'adjectius compostos, per sobre de *pota*.

Aquesta preferència respon a la tradició observada fins ara en les obres de referència, en què la forma *cama*, més popular, forma part de la denominació de nombroses espècies, sobretot com a integrant d'adjectius compostos, mentre que *pota*, substantiu més específic i propi del llenguatge científic, té un ús residual.³⁹

camallarga comú (*Himantopus himantopus*)
corriol camanegre (*Charadrius alexandrinus*)
territ camallarg (*Calidris himantopus*)

- Cal tenir en compte, d'altra banda, que *cama* i *pota* no són sinònims de *peu*. Es recomana fer ús del substantiu *peu* només quan es vol fer referència específicament a la part terminal de la pota.⁴⁰

b) gola/gorja⁴¹

Per a fer referència a la part anterior del coll de l'ocell, es recomana donar prioritat al substantiu *gorja*, preferentment formant part d'adjectius compostos, per sobre de *gola*, si bé *gola* és també una forma adequada.

La preferència per *gorja* respon, bàsicament, a dos motius: 1) hi ha dialectes catalans en què el substantiu *gola* no té ús referit a aquesta part dels éssers vius, ni a la part interna ni a la part externa (per exemple, en balear),⁴² i 2) l'ús popular sembla que té una certa tendència a donar prioritat en el cas dels animals a *gorja*, malgrat que *gola* pugui ser la forma prioritària des del punt de vista científic.

abellerol gorja-roig (*Merops persicus*)
ibis gorjanegre (*Theristicus melanopus*)
picot gorjablanc (*Piculus leucolaemus*)

c) caputxa/capell/casquet/pili/corona/coroneta

Per a fer referència al plomatge de la part superior del cap de l'ocell, es poden utilitzar diferents substantius: *caputxa*, *capell*, *casquet*, *pili*, *corona*, *coroneta*. En la creació de noves denominacions, es recomana fer ús d'una forma o d'una altra d'acord amb la distribució següent, relacionada amb l'extensió que ocupa aquesta zona en l'espècie que es vol denominar:

³⁹ El substantiu *pota* s'utilitza sovint en les descripcions d'ocells, però no en la formació de noms. El diccionari normatiu, per exemple, només recull amb *pota* la denominació *gavià argentat de potes roses* (*Larus argentatus*), mentre que amb *cama* recull vuit denominacions (en algunes s'utilitza dins el nom genèric i en d'altres, dins el nom específic).

⁴⁰ En aquest sentit, cal anar amb compte a no calcar directament els noms d'altres llengües, ja que en denominacions angleses sovint s'utilitza *foot* per *leg*, i en denominacions franceses, *pied* per *patte*.

⁴¹ El diccionari normatiu només recull *gorja*, en l'àmbit de la zoologia i la medicina, amb el sentit de 'part interna del coll' ("Espai comprès entre el vel del paladar i el començament de l'esòfag") i atorga a *gola*, en canvi, tant aquest sentit com el sentit de "part anterior del coll". Altres fonts de referència, però, (per exemple, el *Gran diccionari de la llengua catalana*, el *Diccionari català-valencià-balear* o el *Diccionari descriptiu de la llengua catalana*) recullen totes dues formes com a sinònimes, referides tant a la part interna com a la part externa anterior del coll. Val a dir, de fet, que el mateix diccionari normatiu recull a banda els adjectius *gorjablanc* -a i *gorjagroc* -oga, que remetent a l'exterior del coll dels animals, o el substantiu *gorjal* (creat sobre *gorja*), que designa la "Part de l'armadura que cobria el coll", i que també utilitza *gorja* en algunes definicions per a fer referència, clarament, a la part externa del coll dels animals (vegeu, per exemple, l'entrada *fagina*). A banda d'això, és ben present en la literatura l'ús de *gorja* referit a la part externa anterior del coll. Tots aquests motius justifiquen que en aquest context *gola* i *gorja* es considerin denominacions intercanviables i susceptibles de ser utilitzades en la creació de noms d'ocells.

⁴² En balear la forma habitual per a fer referència a aquesta part dels ocells és *gorja* (vegeu, per exemple, MAYOL SERRA, J. *Els aucells de les Balears*. Palma de Mallorca: Moll, 1978. 150 p. (Manuals d'introducció a la naturalesa; 2).

➤ **caputxa**

Quan es vol fer referència a tot el cap, exceptuant-ne la part anterior però incloent-hi el coll (només la part posterior del coll o tant la part posterior com l'anterior). Aquest substantiu porta associats els adjectius *encaputxat -ada* ('que té caputxa') i *caputxí -ina* (per la referència als monjos caputxins), tots dos força productius.

tàngara de caputxa grisa (*Cnemoscopus rubrirostris*)

alcíó encaputxat (*Halcyon pileata*)

colom imperial caputxí (*Ducula chalconota*)

➤ **capell, casquet, pili**

Quan es vol fer referència a tota la part superior del cap, des del bec fins a l'inici del clatell.

Es recomana donar prioritat a *capell*, atès que és una forma més tradicional i popular que *casquet* i, especialment, que *pili*. El substantiu *capell* ja ha donat nom, a partir del sentit originari de 'barret', a molts altres conceptes, i és la forma que té més ús al diccionari normatiu referida a aquesta part del cap dels ocells.⁴³

picot de capell daurat (*Dendropicos xantholophus*)

ptilinop de capell blau (*Ptilinopus monacha*)

➤ **corona**

Quan es vol fer referència a la part més prominent del cap.

pingüí de corona blanca (*Pygoscelis papua*)

perdiu de corona negra (*Alectoris melanocephala*)

Pingüí de corona blanca (*Pygoscelis papua*) [© Àlex Mascarell]

⁴³ Pel que fa als conceptes a què ha donat nom *capell*, vegeu, per exemple, els recollits al *Diccionari català-valencià-balear*. Pel que fa al diccionari normatiu, *capell* apareix en dos noms d'ocell i en nou definicions relacionades amb els ocells; *casquet* apareix només en una denominació i no s'utilitza en cap definició; *pili* no s'utilitza ni en noms d'ocell ni en definicions relacionades amb aquests animals, malgrat que apareix definit com "Cim del cap d'un ocell des del bec a la part posterior del coll".

Aquest substantiu porta associat l'adjectiu *coronat -ada*, que se sol aplicar als ocells que al capdamunt del cap tenen un conjunt de plomes que sobresurten dretes. El substantiu *corona*, doncs, també pot tenir en l'àmbit de l'ornitologia el sentit específic d'aquest conjunt de plomes dretes al capdamunt del cap.⁴⁴

corb marí coronat (*Microcarbo coronatus*)
àguila coronada (*Stephanoaetus coronatus*)

➤ **coroneta**

Quan es vol fer referència a la part més prominent de la corona.

cucut de coroneta blanca (*Caliechthrus leucolophus*)
manaquí de coroneta blava (*Lepidothrix coronata*)

d) bigoti/mostatxo

Per a fer referència a la franja de plomes que s'estén de manera destacada, generalment pel color, a continuació del bec, es recomana donar prioritat al substantiu *bigotis* (en plural) per sobre de *mostatxo*; quan es vulgui fer referència al fet que aquesta franja és especialment àmplia o abundant, es recomana, paral·lelament, donar prioritat a l'adjectiu *bigotut -uda* per sobre de *mostatxut -uda*.

Aquesta preferència respon als motius següents: 1) el diccionari normatiu dona prioritat a *bigoti*, usat habitualment en plural, i *bigotut* respecte de *mostatxo* i *mostatxut*; 2) el substantiu *bigoti* ja té diversos significats figurats pròxims al d'aquesta part del plomatge dels ocells; 3) *mostatxo* no té ús al diccionari normatiu per a fer referència a aquesta part del plomatge; *bigotis*, en canvi, apareix tant en noms d'ocells (*mallerenga de bigotis* [*Panurus biarmicus*]) com en definicions (vegeu, per exemple, *enganyapastors* i *xot*), i 4) malgrat que hi ha algunes denominacions tradicionals creades amb *mostatxut -uda* (*boscarla mostatxuda* [*Acrocephalus melanopogon*], *falcó mostatxut* [*Falco subbuteo*]), en les noves denominacions es considera preferible optar per la simetria *bigoti-bigotut*.

gavotí de bigotis (*Aethia pygmaea*)
tàngara de bigotis blaus (*Tangara johannae*)
enganyapastors bigotut (*Eurostopodus mystacalis*)

e) clatell/nuca

Per a fer referència a la part posterior del coll on s'ajunten la columna vertebral i el cap de l'ocell, es recomana donar prioritat al substantiu *clatell* per sobre de *nuca*.

Aquesta preferència respon, bàsicament, a dos motius: 1) *clatell* és un substantiu més popular que *nuca*, i 2) és una forma viva (amb les variants *clotell*, *clutell*, etc.) en bona part del domini lingüístic, amb l'excepció d'algunes zones del País Valencià, en què s'utilitza *bescoll*.

falciot de clatell blanc (*Streptoprocne semicollaris*)
alosa de clatell rogenic (*Mirafra africana*)

⁴⁴ Aquest sentit ja es recull al *Diccionari descriptiu de la llengua catalana* (<<http://dcc.iec.cat/ddlc/indasp>>): "Conjunt de plomes arrexeixinades situades al capdamunt del cap d'un ocell".

f) panxa/ventre

Per a fer referència a la regió exterior del cos de l'ocell corresponent a l'abdomen, es recomana donar prioritat al substantiu *ventre* —preferentment formant part d'adjectius compostos—, per sobre de *panxa*.

Aquesta preferència respon, bàsicament, als motius següents: 1) *ventre* és la forma preferent al diccionari normatiu i la que s'utilitza en aquesta obra tant en els noms d'ocells com en les definicions sobre aquests animals, i 2) és també la forma per la qual han mostrat preferència els especialistes.

agró ventreblanc (*Ardea insignis*)
xatrac ventrenegre (*Sterna acuticauda*)

g) barbeta/mentó

Per a fer referència a la regió situada entre la gorja i el bec de l'ocell, es recomana donar prioritat al substantiu *barbeta* per sobre de *mentó*.

Aquesta preferència respon al fet que *barbeta* és una forma més popular i és la preferent al diccionari normatiu.

monarca de barbeta negra (*Symposiachrus mundus*)
falciot de barbeta blanca (*Cypseloides cryptus*)

Cal tenir present, d'altra banda, que el sintagma *de barbeta*, utilitzat sense complement, se sol aplicar als ocells que tenen un conjunt de plomes destacades en aquesta part del cos, a manera de barba petita.

colibrí de barbeta (*Augastes lumachella*)

Segons el cas, quan l'extensió del plomatge s'estén més enllà de la barbeta, també pot ser pertinent l'ús de *barba* (*barbablanc -a*, *barbablau barbablava*, etc.), *barbat -ada* ('que té un plomatge que recorda una barba') o *barbut -uda* ('que té molta barba').

abellerol barbablau (*Nyctornis atherton*)
mosquer barbat (*Myiobius barbat*)
xot barbut (*Megascops barbarus*)

h) dors/esquena

Per a fer referència a la part superior del tronc de l'ocell, des del clatell fins al carpó, es recomana donar prioritat al substantiu *dors* (en aquest cas, amb la forma prefixada *dorsi-*, tal com es recull a l'apartat *b* del punt 7.6.3 d'aquests criteris), preferentment formant part d'adjectius compostos, per sobre de *esquena*.

Aquesta preferència respon, bàsicament, a dos motius: 1) *dors* és una forma més breu, que facilita la creació d'adjectius compostos (malgrat que *esquena* sigui una forma més popular), i 2) és la forma habitual en ornitologia (*esquena* sol associar-se amb els mamífers), i, en conseqüència, la forma utilitzada majoritàriament al diccionari normatiu, tant en noms d'ocells com en definicions en què es fa referència a aquesta part de l'ocell.

picot garser dorsiblanc (*Dendrocopos leucotos*)
ocell de tempesta dorsigrís (*Garrodia nereis*)

7.6.5 Característiques particulars: la referència a la disposició dels colors o a la policromia del plomatge

Un altre dels trets morfològics que se sol destacar en les denominacions d'ocells és el referent a la disposició dels colors o a la policromia del plomatge. Segons la característica exacta que es vol destacar, es poden utilitzar adjectius diversos. S'esmenten tot seguit els més habituals, amb el sentit que solen tenir en ornitologia, a partir del sentit general establert als diccionaris i dels exemples documentats. Es recomana, novament, designar sempre el mateix concepte, o la mateixa característica, de la mateixa manera.

a) Per a indicar que els colors del plomatge formen ratlles

➤ **barrat -ada**

Es refereix al plomatge que presenta ratlles amples d'un color que destaca de la resta.

tortoreta barrada (*Geopelia maugeus*)
aligot cuabarrat (*Buteo albonotatus*)
rascló alabarrat (*Hypotaenidia poeciloptera*)

➤ **ratllat -ada, llistat -ada**

Es refereixen, genèricament, al plomatge que presenta ratlles de color.

Els exemples documentats fins ara mostren preferència d'ús per *ratllat -ada*.

colibrí cua-ratllat (*Eupherusa eximia*)
gamarús ratllat (*Strix varia*)
plegafulles ratllat (*Syndactyla subalaris*)
barbut verd llistat (*Psilopogon lineatus*)

➤ **estriat -ada**

Es refereix al plomatge que presenta ratlles fines d'un color que destaca de la resta.

rasclat estriat (*Sarothrura affinis*)
formiguera estriada (*Dryophila devillei*)
colibrí ermità gorjaestriat (*Phaetornis striigularis*)

➤ **zebrat -ada**

Es refereix al plomatge ratllat a la manera de la zebra, amb una alternança de franges clares i franges fosques.

picotet zebrat (*Picumnus cirratus*)
bosquerola zebrada (*Mniotilta varia*)

b) Per a indicar que els colors del plomatge formen taques

➤ **tacat -ada, maculat -ada, clapat -ada**

Es refereixen, genèricament, al plomatge que presenta taques, és a dir, petites parts de color diferent del dominant.

L'ordre de preferència d'aquests tres adjectius, d'acord amb els exemples documentats, és: *tacat -ada*, *maculat -ada* i *clapat -ada*. L'adjectiu *maculat -ada* s'hereta sovint del nom científic.

cabut tacat (*Capito niger*)
tinamú colttacat (*Rhynchotus maculicollis*)
francolí maculat (*Peliperdix latham*)
xivitona maculada (*Actitis macularius*)
colibrí clapat (*Taphrospilus hypostictus*)

➤ **pigallat -ada**

Es refereix al plomatge que presenta taques molt petites.

Aquest adjectiu és especialment productiu en la formació de noms d'ocells.

torlit pigallat (*Burhinus capensis*)
gamarús pigallat (*Strix occidentalis*)
ganga pigallada (*Pterocles senegallus*)

➤ **esquitxat -ada**

Es refereix al plomatge que presenta taques disperses, petites i generalment irregulars.

picot esquitxat (*Campethera punctuligera*)
colibrí esquitxat (*Adelomyia melanogenys*)

c) Per a indicar que els colors del plomatge formen vetes o clapes

➤ **jaspiat -ada**

Es refereix al plomatge que presenta vetes o pics d'un color que recorda el jaspi.

gavotí jaspiat americà (*Brachyramphus marmoratus*)

➤ **marbrenc -a, marbrat -ada**

Es refereixen al plomatge que presenta clapes o aigües semblants al marbre.

Els exemples documentats fins ara mostren preferència d'ús per *marbrenc -a*.

xarxet marbrenc (*Marmaronetta angustirostris*)
tètol marbrenc (*Limosa fedoa*)

d) Per a indicar que el plomatge presenta diferents colors

➤ **unicolor, bicolor, tricolor**

S'apliquen al plomatge que presenta un únic color, dos colors i tres colors, respectivament. Aquests adjectius ja apareixen sovint al nom científic.

falcot unicolor (*Apus unicolor*)
cuaespínós bicolor (*Certhiaxis mustelinus*)
martinet tricolor (*Egretta tricolor*)

➤ **multicolor, versicolor**

S'apliquen al plomatge que presenta múltiples colors.

Els exemples documentats fins ara no mostren una preferència clara per cap d'aquests dos adjectius. Sovint, però, l'ús de *versicolor* prové del nom científic.

cotorreta multicolor (*Touit huetii*)
gladiador multicolor (*Chlorophoneus multicolor*)
tirà multicolor (*Tachuris rubrigastra*)
cotorreta versicolor (*Brotogeris versicolurus*)
lori versicolor (*Psitteuteles versicolor*)

➤ **pintat -ada**

S'aplica, en general, al plomatge matisat de diversos colors.

cotorra pintada (*Pyrrhura picta*)
francolí pintat (*Francolinus pictus*)
enganyapastors cuapintat (*Hydropsalis maculicaudus*)

➤ **violat -ada**

S'aplica al plomatge que presenta colors varis i vius.

No s'han trobat exemples de noms en què es faci servir aquest adjectiu. De tota manera, s'usa freqüentment en la descripció del plomatge de les espècies que presenten aquesta característica.

➤ **bigarrat -ada, variegat -ada**

S'apliquen al plomatge que presenta diferents colors heterogenis i més aviat discordants.

Els exemples documentats fins ara mostren una certa preferència d'ús per *bigarrat -ada*. Sovint, l'ús de *variegat -ada* prové del nom científic.

xanca bigarrada (*Grallaria varia*)
xerriare variegat (*Trochaloxyron variegatum*)

➤ **variable, variant**

S'apliquen al color del plomatge, o a una altra característica de l'ocell, que pot ser canviant segons l'individu de l'espècie (per exemple, un mascle o una femella), l'època de l'any, etc.

Els exemples documentats fins ara mostren preferència d'ús per *variable*.

àguila variable (*Nisaetus cirrhatus*)
garsa de mar variable (*Haematopus unicolor*)
xot variable (*Megascops atricapilla*)
territ variant (*Calidris alpina*)

Cal tenir present que de vegades la tria d'un d'aquests adjectius, especialment en els casos de significats molt propers (*ratllat -ada* / *llistat -ada* / *estriat -ada* / *zebrat -ada*; *tacat -ada* / *pigallat -ada*; *multicolor* / *bigarrat -ada*, etc.), pot dependre també d'altres factors, com ara del nom científic de l'espècie (per exemple, si el nom científic incorpora el nom específic *maculatus*, pot ser pertinent, segons el cas, optar per *maculat -ada* i no per *tacat -ada*); del nom d'altres espècies emparentades (per exemple, l'espècie *Veniliornis spilogaster*, el *picot tacat*, no es pot denominar *picot pigallat*, perquè aquest nom ja s'aplica a l'espècie *Colaptes punctigula*), o del nom que ha adoptat l'ocell en altres llengües.

7.6.6 Característiques particulars: la referència a les dimensions de l'ocell

De vegades, la distinció entre espècies es fa per comparació de les dimensions, les quals es poden indicar amb diversos adjectius.

- a) Per a qualificar espècies de dimensions superiors a les habituals

➤ **gran, gros grossa**

L'adjectiu *gran* fa referència a una dimensió considerable de superfície, capacitat, quantitat o intensitat.

L'adjectiu *gros grossa*, en canvi, es refereix a volums considerables.

En la creació de noves denominacions d'ocells, doncs, cal utilitzar l'adjectiu *gros grossa* per a indicar que el volum del cos de l'ocell és important o sobrepassa el volum ordinari de la resta d'espècies emparentades. També poden qualificar-se de grosses algunes parts de l'ocell que es distingeixen pel volum (per exemple, el bec, el cap, les cames o els peus).

calàbria grossa (*Gavia immer*)
xatrac gros (*Sterna caspia*)
escuraflascons becgròs (*Phalaropus fulicarius*)
enganyapastors cuagròs (*Caprimulgus macrurus*)

L'adjectiu *gran* es reserva, en aquest context, per a qualificar parts del cos planes i de superfície considerable (fonamentalment, les ales).

petrell alagran (*Pterodroma macroptera*)

Cal tenir present, de tota manera, que en valencià general *gros grossa* significa, en aquest context, 'gras'. Un ocell de dimensions considerables, doncs, és en valencià, en un context no especialitzat, un ocell *gran*.

➤ **gegant**

S'aplica a les espècies extraordinàriament grosses, és a dir, que ultrapassen de molt la grandària ordinària de la resta d'espècies emparentades. Se solen qualificar amb aquest adjectiu espècies amb un nom científic que ja incorpora aquesta referència (per mitjà, per exemple, dels adjectius *gigas* o *magnus -a*) i amb noms paral·lels en les altres llengües (*gigante*, *géant*, *giant*, etc.).

L'adjectiu *gegantí -ina* és sinònim de *gegant*. Els usos documentats fins ara, però, mostren que la forma utilitzada habitualment en la denominació d'ocells és *gegant*.

salangana gegant (*Hydrochous gigas*)
ibis gegant (*Thaumatibis gigantea*)
pica-soques gegant (*Sitta magna*)

Es recomana fer un ús prudent d'aquest adjectiu, atès que no permet cap grau superior.

➤ **major**

L'adjectiu *major* significa 'més gran'. És una forma, però, poc corrent, tant en la llengua general com entre els ornitòlegs. Per aquest motiu, es recomana evitar-ne l'ús en favor de *gros grossa*, malgrat que de vegades sigui un adjectiu present en el nom científic (*major*).

aní gros (*Crotophaga major*)
picot garser gros (*Dendrocopos major*)

b) Per a qualificar espècies de grandària inferior a l'habitual

➤ **petit -a**

S'aplica a espècies que tenen unes dimensions inferiors a les considerades normals dins el mateix grup. Sovint s'utilitza com a forma antònima de *gros grossa*.

harpia petita (*Morphnus guianensis*), en contrast amb *harpia grossa* (*Harpia harpyja*)
gall de praderia petit (*Tympanuchus pallidicinctus*), en contrast amb *gall de praderia gros* (*Tympanuchus cupido*)
miner petit (*Geositta poecilopecta*), en contrast amb *miner gros* (*Geositta isabellina*)
abellerol petit (*Merops pusillus*)
mallerenga petita (*Periparus ater*)

Cal tenir present, però, que en valencià la forma habitual per a fer referència a aquest tret és *menut -uda*.

➤ **menut -uda**

S'aplica a les espècies que tenen una grandària inferior a la d'aquelles que es podrien qualificar de petites dins el mateix grup.

gavotí menut (*Aethia pusilla*)
jacana menuda (*Microparra capensis*)

Cal tenir present, però, que en valencià *menut -uda* té el sentit general de 'petit'.

➤ **diminut -a**

S'aplica a les espècies que tenen una grandària inferior a la d'aquelles que es podrien considerar menudes dins el mateix grup. No s'ha d'utilitzar, en canvi, com a sinònim de *menut -uda*.

manaquí diminut (*Tyrannneutes virescens*)

➤ **nan -a**

S'aplica a les espècies extraordinàriament petites en comparació amb la resta d'espècies emparentades.

cucut nan (*Coccyzus pumila*)
ibis nan (*Bostrychia bocagei*)

Com en el cas de *gegant*, es recomana fer un ús prudent d'aquest adjectiu.

➤ **pigmeu -a**

Es recomana, sempre que sigui possible, evitar l'ús d'aquest adjectiu en la creació de noves denominacions; generalment, es pot substituir per *nan -a* o per *diminut -a*.

En denominacions tradicionals, però, ja molt arrelades, es manté. També es pot mantenir quan apareix al nom científic i les altres llengües de referència també hi recorren.

corb marí pigmeu (*Microcarbo pygmaeus*)
picabaies becut pigmeu (*Oedistoma pygmaeum*)

➤ **menor**

L'adjectiu *menor* significa 'més petit'. És una forma, però, poc corrent, tant en la llengua general com entre els ornitòlegs. Per aquest motiu, es recomana evitar-ne l'ús en favor de *petit* -a o, segons el cas, *menut* -uda, malgrat que de vegades sigui un adjectiu present en el nom científic (*minor*).

barbacoll ratllat petit (*Malacoptila minor*)
tinamú menut (*Nothura minor*)

7.7 Característiques de les denominacions basades en la procedència o la distribució geogràfica

La referència a la procedència o a la distribució geogràfica de les espècies és un altre dels recursos per a la creació de noms d'ocells. Per bé que és un recurs menys utilitzat que el de les característiques morfològiques, els noms d'ocells ja consolidats en què apareix aquest tret són també relativament nombrosos.

Els elements geogràfics que caracteritzen aquestes denominacions es troben, gairebé sempre, en el segon component de la denominació, és a dir, en el nom específic, ja sigui com a element únic o bé com a modificador d'una denominació binomial.

esparver de Madagascar (*Accipiter madagascariensis*)
esparver menut del Japó (*Accipiter gularis*)
esparver menut de Nova Bretanya (*Accipiter brachyurus*)

En algun cas, però, les referències geogràfiques també poden constituir el nom genèric de l'espècie.

canari (*Serinus canaria*)

Les referències geogràfiques poden referir-se a un punt cardinal, a una zona geogràfica sense nom propi o bé a una zona geogràfica que disposa d'un topònim específic. En la majoria de casos es poden expressar de manera sintètica, per mitjà d'un adjectiu, o bé de manera analítica, per mitjà d'un sintagma preposicional.

- A banda de la tria, en les noves denominacions, d'una solució o d'una altra, es recomana, en general, que cada localització s'expressi sempre de la mateixa manera.

7.7.1 La referència a punts cardinals

Es recomana que els noms específics referits a punts cardinals adoptin la forma adjectiva. Aquest és també l'ús majoritari en les denominacions ja establertes.

septentrional, per a fer referència a la zona del nord
meridional, per a fer referència a la zona del sud
oriental, per a fer referència a la zona de l'est
occidental, per a fer referència a la zona de l'oest

xot carablanc septentrional (*Ptilopsis leucotis*)
botxí meridional (*Lanius meridionalis*)
mosquiter oriental (*Phylloscopus orientalis*)
calau crestablanc occidental (*Horizocerus albocristatus*)

Si bé, en general, és preferible evitar aquest tipus de qualificatius, perquè poden remetre a zones geogràfiques diferents segons el punt que es prengui com a referència (i, per tant, poden generar una certa ambigüitat), cal tenir present que, en aquest context, el punt de referència que cal considerar per defecte és l'àrea de distribució dels ocells. Així, per exemple, la forma *txatxalaca oriental* (*Ortalis araucuan*) fa referència a un ocell que viu a la zona est del Brasil, que és la zona més oriental de distribució de les txatxalagues, mentre que la forma *arpella oriental* (*Circus spilonotus*) fa referència a un ocell que viu a la zona est d'Àsia.

7.7.2 La referència a zones geogràfiques sense nom propi establert

Es recomana que els noms específics referits a zones geogràfiques que no tenen un nom propi concret adoptin la forma adjectiva (*àrtic -a*, *antàrtic -a*, *austral*, *subtropical*, etc.). Aquest és també l'ús majoritari en les denominacions ja establertes.

xatrac antàrtic (*Sterna vittata*)
xatrac àrtic (*Sterna paradisaea*)
rascló austral (*Rallus antarcticus*)
perdiu boreal (*Lagopus lagopus*)
rossinyol equatorial (*Sheppardia aequatorialis*)
gavinot hiperbòric (*Larus hyperboreus*)
alcí gegant neotropical (*Megaceryle torquata*)
gavinot polar (*Larus glaucoides*)
paràsit subantàrtic (*Catharacta antarctica*)
cacic subtropical (*Cacicus uropygialis*)

7.7.3 La referència a zones geogràfiques o indrets amb topònim establert

Els noms específics referits a un topònim poden fer referència a continents, subcontinents, països, regions, ciutats i accidents geogràfics (rius, llacs, mars, muntanyes, arxipèlags, illes, etc.).

Com a criteri general, cal tenir present que els topònims estrangers que apareguin en les denominacions d'ocells s'han d'utilitzar sempre amb la forma tradicional que tenen en català, en cas que en tinguin una.⁴⁵ Els topònims procedents de llengües escrites en un alfabet no llatí (rus, hebreu, etc.) s'adapten, d'altra banda, seguint les normes de transcripció dictades per la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans.⁴⁶

- a) Continents, supercontinents i subcontinents

⁴⁵ Vegeu, com a fonts de referència per a aquesta qüestió, la *Gran enciclopèdia catalana* en línia (<<http://www.enciclopedia.cat/>>) i l'obra *Criteris de traducció de noms, denominacions i topònims* (Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura, 1999. [Criteris Lingüístics; 3]), consultable també en línia al web de l'Optimot (<<http://optimot.gencat.cat/>>).

⁴⁶ Vegeu els documents següents:

—Per als noms russos: <<http://publicacions.iec.cat/Front/repository/pdf/00000041/00000074.pdf>>
—Per als noms àrabs: <<http://publicacions.iec.cat/Front/repository/pdf/00000041/00000059.pdf>>
—Per als noms hebreus: <<http://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000212%5C00000040.pdf>>

Es recomana que els noms específics referits a continents, supercontinents o subcontinents s'expressin amb la forma adjectiva (*africà -ana*, *eurasiàtic -a*, *nord-americà -ana*, etc.), d'acord amb l'ús habitual observat en les denominacions ja establertes.

becplaner africà (*Platalea alba*)
tàntal americà (*Mycteria americana*)
guatlla blava asiàtica (*Synoicus chinensis*)
ànec cullerot australià⁴⁷ (*Spatula rhynchotis*)
rasclet europeu (*Zapornia pusilla*)

alosa australàsica (*Mirafrja javanica*)
becada eurasiàtica (*Scolopax rusticola*)

tórtora nord-americana (*Zenaida macroura*)
ànec xiulador sud-americà (*Mareca sibilatrix*)

Becada eurasiàtica (*Scolopax rusticola*) [© Àlex Mascarell]

⁴⁷ Es pot considerar Austràlia un continent per les seves dimensions i la seva singularitat.

b) Estats, regions, països, poblacions, illes i arxipèlags

Es recomana que els noms específics referits a estats, regions (naturals o administratives), països (pertanyents a un estat o a més d'un), poblacions, illes i arxipèlags s'expressin, en general, amb la forma sintagmàtica.

En el cas dels estats, s'utilitza el nom amb què habitualment són coneguts, no pas el nom oficial o administratiu (per exemple, *França*, en comptes de *República Francesa*).

Es recomana, d'altra banda, mantenir l'article en els topònims que tradicionalment en duen (*el* Canadà, *la* Xina, *la* Patagònia, etc.).

oca del Canadà (*Branta canadensis*)
rascló de Mèxic (*Rallus tenuirostris*)

gaig blau d'Indoxina (*Coracias affinis*)
vídua del Sahel (*Vidua orientalis*)
territ d'Alaska (*Calidris mauri*)
cucal de Bengala (*Centropus bengalensis*)
colí de Califòrnia (*Callipepla californica*)
repicatalons de Lapònia (*Calcarius lapponicus*)
cotorra de la Patagònia (*Cyanoliseus patagonus*)

tapacul de Brasília (*Scytalopus novacapitalis*)
formiguera de Rio de Janeiro (*Cercomacra brasiliana*)

flamenc de Cuba (*Phoenicopiterus ruber*)
baldriga de Cap Verd (*Calonectris edwardsii*)
alcí de les Moluques (*Todiramphus diops*)

L'opció per la forma sintagmàtica en tots aquests casos, per bé que sol donar lloc a denominacions més llargues que si s'utilitzés l'adjectiu, contribueix a crear regularitat entre les diferents denominacions (cal tenir en compte que el recurs a l'adjectiu no sempre és possible, perquè hi ha topònims sense cap adjectiu establert) i, alhora, permet evitar l'ús d'adjectius de vegades poc coneguts o poc habituals. Al mateix temps, és una solució que respecta la preferència mostrada pels especialistes.

- Hi pot haver, malgrat tot, excepcions justificades a l'ús del sintagma, com ara en denominacions massa llargues o en les referències a l'Amazònia, a la península Ibèrica o a la Sibèria, en què les respectives formes adjectives (*amazònic -a*, *ibèric -a* i *siberià -ana*) són molt més habituals.

alcí verd amazònic (*Chloroceryle amazona*)
àguila imperial ibèrica (*Aquila adalberti*)
xivita siberiana (*Tringa brevipes*)

En el cas de les illes i els arxipèlags, es recomana, per motius de brevetat, prescindir del mot *illa* (*illes*, en el cas dels arxipèlags) que precedeix de vegades el topònim (apareix sobretot en els casos d'illes i arxipèlags que no són estats).

El nom dels arxipèlags, d'altra banda, va precedit sempre de l'article determinat (*les*, en femení plural), encara que —en el cas d'arxipèlags que són estats— no aparegui en el nom oficial; el de les illes, només quan l'article (*la*, en femení singular) ja forma part habitualment del topònim.

corriol de Santa Helena (*Charadrius sanctaehelenae*)
manaquí de Java (*Lonchura oryzivora*)
pica-soques de Còrsega (*Sitta whiteheadi*)
suimanga de Príncepe (*Anabathmis hartlaubi*)

turpial de la Martinica (*Icterus bonana*)
arpella de la Reunió (*Circus maillard*)

alcí de les Talaud (*Todiramphus enigma*)
albatros de les Galàpagos (*Phoebastria irrorata*)
ànec de les Filipines (*Anas luzonica*)
boscarla de les Carolines (*Acrocephalus syrinx*)
rascló de les Fiji (*Nesoclopeus poecilopterus*)

- Excepcionalment, es mantenen els substantius *illa* o *illes*, escrits en minúscula, quan l'eliminació dona lloc a formes estranyes o poc entenedores, o quan el nom propi pugui fer referència a dues realitats geogràfiques diferents (per exemple, *Amsterdam*, que pot fer referència a una ciutat i a una illa).

becada de l'illa del Nord (*Coenocorypha barrierensis*)
colom imperial de les illes de la Societat (*Ducula aurorae*)
emú de l'illa dels Cangurs (*Dromaius baudinianus*)
albatros de l'illa d'Amsterdam (*Diomedea amsterdamensis*)

c) Hidrònims i orònims

Es recomana que els noms específics referits a mars, oceans, rius, llacs i muntanyes s'expressin, en general, amb la forma sintagmàtica.

Es recomana igualment, en aquests casos, prescindir dels substantius genèrics *mar*, *riu*, *llac*, *muntanya*, etc., llevat que aquests substantius ja acompanyin habitualment el nom propi (per exemple, *mar Roig*) o que el nom propi pugui fer referència a dues realitats geogràfiques diferents (per exemple, *Congo*, que pot fer referència a un riu i a un país). En els casos en què es mantinguin, s'escriuen en minúscula.

fotja del Carib (*Fulica caribaea*)
arpella del Pacífic (*Circus approximans*)

cistícola del Nil (*Cisticola marginatus*)
cistícola del Tana (*Cisticola restrictus*)

cabusset del Titicaca (*Rollandia microptera*)
rasclot del Junín (*Laterallus tuerosi*)

suimanga del Kilimanjaro (*Nectarinia famosa*)
voltor de l'Himàlaia (*Gyps himalayensis*)
gamarús dels Urals (*Strix uralensis*)

pardal del mar Mort (*Passer moabiticus*)
oreneta del mar Roig (*Petrochelidon perdita*)

suimanga del riu Congo (*Cinnyris congensis*)
francolí del mont Camerun (*Pternistis camerunensis*)

- Malgrat tot, en els casos en què la llengua disposi d'adjectius ja molt coneguts i consolidats referits a aquests elements, es recomana donar prioritat a l'adjectiu. És el cas de *mediterrani* -ània i *atlàntic* -a, per als mars i els oceans, o de *pirinenc* -a, *andí* -ina i *alpí* -ina, per a les muntanyes.

baldriga mediterrània (*Puffinus yelkouan*)
 picot pitnegre atlàntic (*Celex tinnunculus*)
 raspinell pirinenc (*Certhia familiaris*)
 nictibi andí (*Nyctibius maculosus*)

7.8 Característiques de les denominacions basades en l'hàbitat

La referència a l'hàbitat és un altre dels recursos que es poden utilitzar en la creació de noms d'ocells. Els hàbitats poden ser, en general, accidents geogràfics (aquàtics o terrestres) o formacions vegetals.

La referència a l'hàbitat es pot indicar tant en el nom genèric de la denominació com —més habitualment, segons mostren les denominacions ja establertes— en el nom específic. Segons el cas, es pot expressar en forma d'adjectiu o de sintagma preposicional.

camperol de Madagascar (*Amphilaus seebohmii*)
roquero eurasiàtic (*Ptyonoprogne rupestris*)
pradença celluda (*Leistes superciliaris*)

cuereta torrentera (*Motacilla cinerea*)
 cardenal d'arrossar (*Spiza americana*)
 oreneta de ribera (*Riparia riparia*)

Cuereta torrentera (*Motacilla cinerea*) [© Àlex Mascarell]

D'acord amb la tendència observada, es recomana que, en els noms de nova creació, la referència a l'hàbitat dels ocells, tant a hàbitats aquàtics com terrestres, s'expressi preferentment amb la forma adjectiva (*costaner -a*, *fluvial*, *marí -ina*, *montanyenc -a*, *riberenc -a*, *roquer -a*, *torreter -a*, etc.).

ànec torreter (*Merganetta armata*)

boscaler fluvial (*Locustella fluviatilis*)

àguila marina (*Haliaeetus albicilla*)

[però *garsa de mar* (*Haematopus ostralegus*) i *perdiu de mar* (*Glareola pratincola*), perquè són formes ja normatives i consolidades]

cisticola costanera (*Cisticola haematocephalus*)

colom roquer (*Columba livia*)

francolí muntanyenc (*Scleroptila psilolaema*)

Quan l'hàbitat a què es fa referència, però, és un tipus de vegetació (formacions o comunitats vegetals, conreus, plantes, arbres, etc.), solen ser preferibles, d'acord, novament, amb els usos observats, les formacions sintagmàtiques (*de bardissa*, *de garriga*, *de manglar*, *de praderia*, *d'estepa*, *d'arrossar*, *dels pins*, etc.).

boscarla d'arrossar (*Acrocephalus agricola*)

tallarol de garriga (*Sylvia cantillans*)

pardal de bardissa (*Prunella modularis*)

rascló de manglar (*Aramides mangle*)

Pardal de bardissa (*Prunella modularis*) [© Àlex Mascarell]

També es pot recórrer a la forma sintagmàtica quan no existeixi un adjectiu per a fer referència a un hàbitat determinat o quan sigui poc habitual (*dels cingles*; *d'estany*; *dunar* > *de les dunes*), o quan l'adjectiu no s'utilitzi aplicat als organismes que hi viuen (*desèrtic -a* > *de desert*).

- Els sintagmes es construeixen, per defecte, amb la preposició *de* + substantiu en singular, sense article determinat entre la preposició i el nom (*d'aiguamoll*, *d'arrossar*, *de bardissa*, *de bosc*, *d'estany*, *de garriga*, *de manglar*, etc.). Es recorre, però, a l'estructura *de* + article determinat + substantiu en plural quan l'hàbitat s'expressa mitjançant la referència a un sol exemplar o element d'un col·lectiu (*atol* > *dels atols*; *cingle* > *dels cingles*; *duna* > *de les dunes*; *escull* > *dels esculls*; *bambú* > *dels bambús*; *falguera* > *de les falgueres*; *pi* > *dels pins*, etc.).

cardenal d'arrossar (*Spiza americana*)
cucut de matollar (*Cacomantis variolosus*)
alcí de manglar (*Halcyon senegaloides*)
enganyapastors de sabana (*Caprimulgus affinis*)

aratinga dels cactus (*Eupsittula cactorum*)
boscarla dels joncs (*Acrocephalus schoenobaenus*)
cotorreta dels cingles (*Myiopsitta luchi*)
pinsà dels pins (*Pinicola enucleator*)

Excepcionalment, perquè són llocs molt localitzats:

picot de la pampa (*Colaptes campestris*) [en comptes de **de pampa*]
nyandú de la puna (*Rhea tarapacensis*) [en comptes de **de puna*]

Cal tenir en compte, malgrat tot, que l'ús de l'adjectiu o del sintagma en les denominacions d'ocells pot dependre, en qualsevol moment, d'aspectes relacionats amb l'estructura de la denominació que es crea (llargada, eufonia, etc.) o amb l'estructura d'altres denominacions emparentades prèviament establertes.

oreneta de ribera (*Riparia riparia*) [forma normativa]

Però, per economia:

miner riberenc d'Olrog (*Cinclodes olrog*)

Com a criteri general, en tot cas, convé evitar, sempre que es pugui, l'ús de solucions diferents per a fer referència a un mateix concepte (*de sabana* / *de la sabana* / *de les sabanes*; *selvàtic -a* / *de selva* / *de la selva*; *estepari -ària* / *d'estepa* / *de l'estepa* / *de les estepes*; *montanyenc -a* / *de muntanya* / *de les muntanyes*; *boscà -ana* / *de bosc* / *dels boscos* / *forestal*, etc.).

7.9 Característiques de les denominacions basades en el comportament o els costums

La referència al comportament o als costums és un altre dels recursos per a la creació de noms d'ocells. Aquestes referències poden aparèixer tant en el nom genèric com en el nom específic de la denominació, majoritàriament en forma d'adjectiu substantivat en el primer cas, i d'adjectiu, en el segon. Amb menys freqüència, també poden aparèixer com a mots compostos (substantius, al nom genèric; adjectius, al nom específic).

ploranera verdosa (*Schiffornis virescens*)
matinera bruna (*Illadopsis fulvescens*)

bernat pescaire (*Ardea cinerea*)
pinsà trompeter (*Bucanetes githagineus*)

trencapinyes becgròs (*Loxia pytyopsittacus*)
boscarla menjamosquits (*Acrocephalus palustris*)

Es recomana, en la mesura que es pugui, expressar sempre el mateix tret de la mateixa manera. En el cas d'adjectius sinònims, cal triar l'adjectiu més habitual dins l'àmbit, és a dir, el més utilitzat en denominacions tradicionals d'ocells, especialment d'espècies emparentades, i el de més extensió territorial. Per defecte, en cas de dubte, es recomana donar prioritat a les formes recollides com a preferents al diccionari normatiu.

Alguns dels atributs relacionats amb el comportament o amb els costums a què es pot fer referència són els següents:

a) La veu

Són adjectius usuals relacionats amb la veu dels ocells els següents: *brunzidor -a*, *cantaire*, *cridaner -a*, *grallador -a*, *melodiós -osa*, *monòton -a*, *ploraner -a*, *refilador -a*, *rialler -a*, *xerraire*, *xiulador -a*, *trompeter -a*, etc. De vegades, també es poden utilitzar substantius en aposició, com ara *flautista* o *músic*.

La tradició mostra que la referència a aquest tret s'expressa habitualment en el nom específic de la denominació.

àguila cridanera (*Clanga clanga*)
alosa brunzidora (*Mirafr rufocinnamomea*)
ànec xiulador (*Mareca penelope*)
cigne cantaire (*Cygnus cygnus*)
pinsà trompeter (*Bucanetes githagineus*)
tallarol xerraire (*Sylvia curruca*)
enganyapastors músic (*Caprimulgus pectoralis*)
caragolet flautista (*Microcerculus ustulatus*)

En menor mesura, però, també es pot fer referència a la veu o al cant dels ocells en el nom genèric:

xiuladora crestada (*Oreoica gutturalis*)
ploranera verdosa (*Schiffornis virescens*)

b) L'alimentació

Són adjectius usuals relacionats amb l'alimentació dels ocells els següents: *eruguer -a*, *formiguer -a*, *menjamel*, *mosquiter -a* (de vegades, també *menjamosquits*), *pescador -a* (o, també, *pescaire*), etc.

La tradició mostra que la referència a aquest tret es pot expressar tant en el nom genèric com en el nom específic.

eruguera de les Moluques (*Coracina personata*)
mosquiter pàl·lid (*Phylloscopus bonelli*)
formiguera cuallarga (*Drymophila caudata*)
menjamel barbacurt (*Melidectes nouhuysi*)

àguila pescadora (*Panndion haliaetus*)
bernat pescaire (*Ardea cinerea*)
boscarla menjamosquits (*Acrocephalus palustris*)
prínia mosquitera (*Phyllolais pulchella*)

c) El caràcter social i migratori

Els adjectius més utilitzats per a fer referència a aquest tret són els següents: *emigrant* (o també, de vegades, *migrador -a*), *gregari -ària*, *pelegrí -ina* i *social*.

Aquest atribut es recull habitualment en el nom específic.

durbec migrador (*Eophona migratoria*)
falcó pelegrí (*Falco peregrinus*)
fredeluga gregària (*Vanellus gregarius*)
teixidor social (*Ploceus cucullatus*)

Falcó pelegrí (*Falco peregrinus*) [© Àlex Mascarell]

d) Les habilitats i els costums

Els adjectius referits a les habilitats i els costums dels ocells poden ser molt diversos. Són coneguts, entre d'altres, els següents: *cavador -a*, *cisteller -a*, *corredor -a*, *excavador -a*, *matiner -a*, *nocturn -a*, *plegafulles*, *pica-soques*, *ràpid -a*, *imitador -a*, *salta-roques*, *trencanous*, *trencapinyes*, *vespertí -ina*.

La tradició mostra que la referència a aquest tret es pot expressar tant en el nom genèric com en el nom específic.

cisteller cuabarrat (*Asthenes maculicauda*)
pica-soques de l'Índia (*Sitta castanea*)
trencaous de l'Himàlaia (*Nucifraga multipunctata*)
trenca-pinyes becgròs (*Loxia pytyopsittacus*)
plegafulles estriat (*Syndactyla guttulata*)

pingüí salta-roques (*Eudiptes chrysocome*)
erugera ràpida (*Hemipus hirundinaceus*)
astor imitador (*Accipiter imitator*)

e) El caràcter o l'estat anímic

Els adjectius referits al caràcter o a l'estat anímic que suggereix l'ocell poden ser diversos: *alegre, eixerit -ida, inquiet -a, melancòlic -a, tímid -a, trist -a*, etc.

Aquest atribut es recull habitualment en el nom específic.

baldriga inquieta (*Puffinus gavia*)
albatros tímid (*Thalassarche cauta*)
picot trist (*Meiglyptes tristis*)

8. Índex d'exemples citats

Els números fan referència a la pàgina o les pàgines en què apareix l'exemple.

- abellerol barbablau (*Nyctornis athertonii*), 42
abellerol gorjablanc (*Merops albicollis*), 27
abellerol gorja-roig (*Merops persicus*), 39
abellerol petit (*Merops pusillus*), 47
Accipiter albogularis, 35
Accipiter brachyurus, 48
Accipiter brevipes, 25, 27
Accipiter gularis, 48
Accipiter imitator, 58
Accipiter madagascariensis, 48
Accipiter melanochlamys, 32
Accipiter melanoleucus, 30
Acrocephalus agricola, 54
Acrocephalus melanopogon, 41
Acrocephalus palustris, 56, 57
Acrocephalus schoenobaenus, 55
Acrocephalus syrinx, 52
Actitis macularius, 44
Adelomyia melanogenys, 44
Aethia pusilla, 47
Aethia pygmaea, 41
agró ventreblanc (*Ardea insignis*), 32, 42
àguila coronada (*Stephanoaetus coronatus*), 41
àguila cridanera (*Clanga clanga*), 56
àguila imperial ibèrica (*Aquila adalberti*), 51
àguila marina (*Haliaeetus albicilla*), 54
àguila pescadora (*Panndion haliaetus*), 56
àguila variable (*Nisaetus cirrhatus*), 45
albatros de l'illa d'Amsterdam (*Diomedea amsterdamensis*), 52
albatros de les Galàpagos (*Phoebastria irrorata*), 52
albatros tímid (*Thalassarche cauta*), 58
alcíó blau-i-negre (*Todiramphus nigrocyaneus*), 30
alcíó capgrís (*Halcyon leucocephala*), 32
alcíó coronat (*Todiramphus australasia*), 32
alcíó de les Moluques (*Todiramphus diops*), 51
alcíó de les Talaud (*Todiramphus enigma*), 52
alcíó de manglar (*Halcyon senegaloides*), 55
alcíó encaputxat (*Halcyon pileata*), 40
alcíó gegant neotropical (*Megaceryle torquata*), 49
alcíó roig (*Halcyon coromanda*), 37
alcíó verd amazònic (*Chloroceryle amazona*), 51
Alectoris melanocephala, 40
Alectrurus tricolor, 30
aligot becgròs (*Rupornis magnirostris*), 27
aligot camallarg (*Geranoospiza caerulescens*), 32
aligot cuabarrat (*Buteo albonotatus*), 43
aligot cuablanc (*Geranoaetus albicaudatus*), 36
aligot gorjablanc (*Buteo albigula*), 32
alosa australàsica (*Mirafra javanica*), 50
alosa brunzidora (*Mirafra rufocinnamomea*), 56
alosa de clatell rogenic (*Mirafra africana*), 41
Amazilia grayi, 34
Amazona autumnalis, 37
Amazona barbadensis, 33
Amphilaus seebohmii, 53
Anabathmis hartlaubii, 52
Anas luzonica, 52
Anas superciliosa, 32
ànec bec-crestat africà (*Sarkidiornis melanotos*), 30
ànec blau (*Hymenolaimus malacorhynchus*), 27
ànec canyella (*Tadorna ferruginea*), 36
ànec cellut (*Anas superciliosa*), 32
ànec cullerot australià (*Spatula rhynchotis*), 50
ànec de les Filipines (*Anas luzonica*), 52
ànec sud-africà (*Tadorna cana*), 29
ànec torrenter (*Merganetta armata*), 54
ànec xiulador (*Mareca penelope*), 56
ànec xiulador sud-americà (*Mareca sibilatrix*), 50
anhinga africana (*Anhinga rufa*), 24
Anhinga rufa, 24
aní gros (*Crotophaga major*), 47
Anthus cervinus, 32
Antigone vipio, 36
Antilophia galeata, 35
Apus unicolor, 44
Aquila adalberti, 51
Aramides mangle, 54
aratinga de cap turquesa (*Aratinga weddellii*), 38
aratinga dels cactus (*Eupsittula cactorum*), 55
aratinga verda (*Psittacara holochlorus*), 24
Aratinga weddellii, 38
Ardea cinerea, 56, 57
Ardea insignis, 32, 42
Ardea pacifica, 32
arpella de la Reunió (*Circus maillardi*), 52

- arpella del Pacífic (*Circus approximans*), 52
Asthenes maculicauda, 58
 astor blanc-i-negre (*Accipiter melanoleucus*), 30
 astor emmantellat (*Accipiter albogularis*), 35
 astor imitador (*Accipiter imitator*), 58
 astor negre-i-vermell (*Accipiter melanochlamys*), 32
Augastes lumachella, 42
 baldriga d'Audubon (*Puffinus lherminieri*), 28
 baldriga d'ulleres (*Procellaria conspiciata*), 34
 baldriga de barbeta blanca (*Procellaria aequinoctialis*), 33
 baldriga de Cap Verd (*Calonectris edwardsii*), 51
 baldriga inquieta (*Puffinus gavia*), 58
 baldriga mediterrània (*Puffinus yelkouan*), 53
 barbacoll ratllat petit (*Malacoptila minor*), 48
 barbudet carpó-groc (*Pogoniulus bilineatus*), 30
 barbudet de carpó groc, 30
 barbut capblanc (*Lybius leucocephalus*), 31
 barbut verd llistat (*Psilopogon lineatus*), 43
Basilinna leucotis, 33
 batarà ratolí (*Thamnophilus murinus*), 32
 bec de corall cuanegre (*Estrilda troglodytes*), 23
 bec de corall porpra (*Granatina ianthinogaster*), 36
 bec de serra gros (*Mergus merganser*), 30, 31
 becada de l'illa del Nord (*Coenocorypha barrierensis*), 52
 becada eurasiàtica (*Scolopax rusticola*), 50
 becplaner africà (*Platalea alba*), 23, 50
 becplaner comú (*Platalea leucorodia*), 30
 berrat collblanc (*Ardea pacifica*), 32
 berrat pescaire (*Ardea cinerea*), 56, 57
Bernieria madagascariensis, 25, 32, 35
Boissonneaua flavescens, 32
 boscaler fluvial (*Locustella fluviatilis*), 54
 boscarla d'arrossar (*Acrocephalus agricola*), 54
 boscarla de les Carolines (*Acrocephalus syrinx*), 52
 boscarla dels joncs (*Acrocephalus schoenobaenus*), 55
 boscarla menjamosquits (*Acrocephalus palustris*), 56, 57
 boscarla mostatxuda (*Acrocephalus melanopogon*), 41
 bosquerola zeburada (*Mniotilta varia*), 43
Bostrychia bocagei, 47
Bostrychia rara, 32
 botxí meridional (*Lanius meridionalis*), 49
Brachyramphus marmoratus, 44
Branta bernicla, 32, 35
Branta canadensis, 51
Branta leucopsis, 25
Brotogeris cyanopectera, 38
Brotogeris versicolurus, 45
Bucanetes githagineus, 56
 bulbul bec de llança (*Bernieria madagascariensis*), 25, 32, 35
 bulbul d'Appert (*Xanthomixis apperti*), 29
Bulweria bulwerii, 28
Burhinus capensis, 44
Buteo albigula, 32
Buteo albonotatus, 43
Bycanistes albotibialis, 32
Bycanistes subcylindricus, 32
 cabdill capgrís (*Todirostrum poliocephalum*), 30
 cabusset del Titicaca (*Rollandia microptera*), 52
 cabut tacat (*Capito niger*), 44
 cacatua gang-gang (*Callocephalon fimbriatum*), 29
 cacic subtropical (*Cacicus uropygialis*), 49
Cacicus uropygialis, 49
Cacomantis flabelliformis, 35
Cacomantis merulinus, 29
Cacomantis variolosus, 55
 calàbria agulla (*Gavia arctica*), 35
 calàbria grossa (*Gavia immer*), 46
 calau crestablanc occidental (*Horizocerus albocristatus*), 49
 calau cuixablanc (*Bycanistes albotibialis*), 32
 calau galtagrís (*Bycanistes subcylindricus*), 32
Calcarius lapponicus, 51
Calidris alpina, 45
Calidris himantopus, 39
Calidris mauri, 51
Calidris minutilla, 17, 26
Calidris subminuta, 26
Caliechthrus leucolophus, 41
Callipepla californica, 51
Callocephalon fimbriatum, 29
Calonectris edwardsii, 51
 camallarga comú (*Himantopus himantopus*), 39
 camperol de Madagascar (*Amphilaus seebohmii*), 53
Campethera punctuligera, 44
 canari (*Serinus canaria*), 26, 48
Capito niger, 44
Caprimulgus affinis, 55
Caprimulgus macrurus, 46
Caprimulgus pectoralis, 56

- caragolet flautista (*Microcerculus ustulatus*), 56
- caragolet lleonat (*Cinnycerthia fulva*), 35
- cardenal d'arrossar (*Spiza americana*), 53, 55
- Catharacta antarctica*, 49
- Celeus tinnunculus*, 53
- Centropus bengalensis*, 51
- Cephalopterus penduliger*, 30, 31
- Cepphus carbo*, 35
- Cercomacra brasiliana*, 51
- Certhia familiaris*, 53
- Certhiaxis mustelinus*, 44
- Charadrius alexandrinus*, 39
- Charadrius sanctaehelenae*, 52
- Chlidonias leucopterus*, 30
- Chloroceryle amazona*, 51
- Chlorophoneus multicolor*, 45
- Chorophoneus sulfureopectus*, 30
- Chrysoena victor*, 36
- cigne cantaire (*Cygnus cygnus*), 56
- cigne trompeta, 31
- cigne trompeta (*Cygnus buccinator*), 35
- Cinclodes olrogii*, 55
- Cinnycerthia fulva*, 35
- Cinnyris congensis*, 52
- Circus approximans*, 52
- Circus maillardi*, 52
- cisteller cuabarrat (*Asthenes maculicauda*), 58
- cistícola costanera (*Cisticola haematocephalus*), 54
- cistícola del Nil (*Cisticola marginatus*), 52
- cistícola del Tana (*Cisticola restrictus*), 52
- Cisticola haematocephala*, 54
- Cisticola marginatus*, 52
- Cisticola restrictus*, 52
- Clanga clanga*, 56
- Cnemoscopus rubrirostris*, 40
- Coccyzus pumila*, 47
- Coenocorypha barrierensis*, 52
- Colaptes campestris*, 55
- colí de Califòrnia (*Callipepla californica*), 51
- colibrí amazília de caputxa blava (*Amazilia grayi*), 34
- colibrí banyut (*Heliactin bilophus*), 35
- colibrí carablau (*Klais guimeti*), 32
- colibrí clapat (*Taphrospilus hypostictus*), 44
- colibrí cuagroc (*Boissonneaua flavescens*), 32
- colibrí cua-ratllat (*Eupherusa eximia*), 43
- colibrí d'ales safir (*Pterophanes cyanopterus*), 38
- colibrí d'orelles blanques (*Basilinna leucotis*), 33
- colibrí de barbeta (*Augastes lumachella*), 42
- colibrí de clatell blanc (*Florisuga mellivora*), 32
- colibrí ermità gorjaestriat (*Phaetornis striigularis*), 43
- colibrí esquixat (*Adelomyia melanogenys*), 44
- colom cendrós (*Columba pulchricollis*), 35
- colom imperial caputxi (*Ducula chalconota*), 40
- colom imperial de les illes de la Societat (*Ducula aurorae*), 52
- colom roquer (*Columba livia*), 54
- Columba livia*, 54
- Columba pulchricollis*, 35
- còndor (*Vultur gryphus*), 17
- Coracias affinis*, 51
- Coracina personata*, 56
- corb cuacurt (*Corvus rhipidurus*), 25
- corb de l'Índia (*Corvus splendens*), 25
- corb marí coronat (*Microcarbo coronatus*), 41
- corb marí de barbeta roja (*Phalacrocorax varius*), 33
- corb marí emplomallat (*Phalacrocorax aristotelis*), 30, 31
- corb marí pigmeu (*Microcarbo pygmaeus*), 48
- corriol camanegre (*Charadrius alexandrinus*), 39
- corriol de Santa Helena (*Charadrius sanctaehelenae*), 52
- corriol frontnegre (*Elseyornis melanops*), 32
- corriol pit-roig (*Eudromias morinellus*), 27
- Corvus rhipidurus*, 25
- Corvus splendens*, 25
- cotinga bec-esmolat (*Oxyruncus cristatus*), 30
- cotorra de la Patagònia (*Cyanoliseus patagonus*), 51
- cotorra pintada (*Pyrrhura picta*), 45
- cotorreta d'ulleres (*Forpus conspicillatus*), 35
- cotorreta d'ales cobalt (*Brotogeris cyanoptera*), 38
- cotorreta dels cingles (*Myiopsitta luchsii*), 55
- cotorreta multicolor (*Touit huetii*), 45
- cotorreta versicolor (*Brotogeris versicolurus*), 45
- Crotophaga major*, 47
- cuaespinós bicolor (*Certhiaxis mustelinus*), 44
- cuaespinós d'aiguamoll (*Spartonoica maluroides*), 31
- cuaespinós de pitet (*Synallaxis scutata*), 35
- cucaburra escatós (*Dacelo tyro*), 24
- cucal de Bengala (*Centropus bengalensis*), 51
- Cuculus micropterus*, 25, 37
- Cuculus solitarius*, 32

- cucut alacurt (*Cuculus micropterus*), 25, 37
 cucut cua de ventall (*Cacomantis flabelliformis*), 35
 cucut de coroneta blanca (*Caliechthrus leucolophus*), 41
 cucut de matollar (*Cacomantis variolosus*), 55
 cucut nan (*Coccyzus pumila*), 47
 cucut pit-roig (*Cuculus solitarius*), 32
 cucut ploraner (*Cacomantis merulinus*), 29
 cuereta torrentera (*Motacilla cinerea*), 53
Cyanocitta cristata, 29
Cyanoliseus patagonus, 51
Cyanolyca turcosa, 36
Cygnus buccinator, 35
Cygnus cygnus, 56
Cypseloides cryptus, 42
Dacelo tyro, 24
 dacnis verdós (*Dacnis viguieri*), 27
Dacnis viguieri, 27
Dendrocopos leucotos, 32, 42
Dendrocopos major, 47
Dendropicos xantholophus, 40
Dicaeum geelvinkianum, 37
Dicrurus annectens, 27
Diomedea amsterdamensis, 52
Dromaius baudinianus, 52
 drongo becample (*Dicrurus annectens*), 27
Drymophila caudata, 56
Drymophila devillei, 43
Ducula aurorae, 52
Ducula chalconota, 40
 durbec migrador (*Eophona migratoria*), 57
Egretta tricolor, 28, 44
Elseyornis melanops, 32
 emú de l'illa dels Cangurs (*Dromaius baudinianus*), 52
 enganyapastors bigotut (*Eurostopodus mystacalis*), 41
 enganyapastors cuagròs (*Caprimulgus macrurus*), 46
 enganyapastors cuapintat (*Hydropsalis maculicaudus*), 45
 enganyapastors de sabana (*Caprimulgus affinis*), 55
 enganyapastors músic (*Caprimulgus pectoralis*), 56
Eophona migratoria, 57
 eruguera de les Moluques (*Coracina personata*), 56
 eruguera ràpida (*Hemipus hirundinaceus*), 58
 escuraflascons becfi (*Phalaropus lobatus*), 30
 escuraflascons becgròs (*Phalaropus fulicarius*), 46
 esparver de Madagascar (*Accipiter madagascariensis*), 48
 esparver grec (*Accipiter brevipes*), 25, 27
 esparver menut de Nova Bretanya (*Accipiter brachyurus*), 48
 esparver menut del Japó (*Accipiter gularis*), 48
 espineta argentada (*Gerygone tenebrosa*), 27
 estornell cua de bronze (*Lamprotornis chalcurus*), 38
 estornell d'orelles blaves (*Lamprotornis chalybaeus*), 35
 estornell maragda (*Lamprotornis iris*), 36
Estrilda troglodytes, 23
Eudromias morinellus, 27
Eudytes chrysocome, 58
 eufònia porpra (*Euphonia chlorotica*), 36
Eupherusa eximia, 43
Euphonia chlorotica, 36
Eupodotis caerulescens, 36
Eupsittula cactorum, 55
Eurostopodus mystacalis, 41
 falciot de barbata blanca (*Cypseloides cryptus*), 42
 falciot de clatell blanc (*Streptoprocne semicollaris*), 41
 falciot de collar blanc (*Streptoprocne zonaris*), 34
 falciot unicolor (*Apus unicolor*), 44
 falcó cama-roig (*Falco vespertinus*), 25, 29
 falcó mostatxut (*Falco subbuteo*), 41
 falcó pelegrí (*Falco peregrinus*), 57
Falco peregrinus, 57
Falco subbuteo, 41
Falco vespertinus, 25, 29
Ficedula sapphira, 36
 flamenc de Cuba (*Phoenicopiterus ruber*), 51
Florisuga mellivora, 32
 formiguera cuallarga (*Drymophila caudata*), 56
 formiguera de Rio de Janeiro (*Cercomacra brasiliana*), 51
 formiguera estriada (*Drymophila devillei*), 43
Forpus conspicillatus, 35
 fotja de banyes negres (*Fulica cornuta*), 35
 fotja del Carib (*Fulica caribaea*), 52
 francolí del mont Camerun (*Pternistis camerunensis*), 52
 francolí maculat (*Peliperdix lathamii*), 44
 francolí muntanyenc (*Scleroptila psilolaema*), 54
 francolí pintat (*Francolinus pictus*), 45
Francolinus pictus, 45
 fredeluga de capell blanc (*Vanellus albiceps*), 34
 fredeluga emmascarada meridional (*Vanellus novahollaendiae*), 26

fredeluga emmascarada septentrional (*Vanellus milles*), 26
fredeluga gregària (*Vanellus gregarius*), 57
Fulica caribaea, 52
Fulica cornuta, 35
fumarell alablanc (*Chlidonias leucopterus*), 30
gaig blau d'Indoxina (*Coracias affinis*), 51
gaig nord-americà (*Cyanocitta cristata*), 29
gaig turquesa (*Cyanolyca turcosa*), 36
gall de praderia gros (*Tympanuchus cupido*), 47
gall de praderia petit (*Tympanuchus pallidicinctus*), 47
gallet de roca de la Guaiana (*Rupicola rupicola*), 23
gamarús cellagroc (*Pulsatrix koeniswaldiana*), 32
gamarús dels Urals (*Strix uralensis*), 52
gamarús pigallat (*Strix occidentalis*), 44
gamarús ratllat (*Strix varia*), 43
ganga pigallada (*Pterocles senegallus*), 44
Garrodia nereis, 42
garsa de mar (*Haematopus ostralegus*), 54
garsa de mar becllarga (*Haematopus longirostris*), 25
garsa de mar variable (*Haematopus unicolor*), 45
Gavia arctica, 35
gavià argentat de potes roses (*Larus argentatus*), 39
Gavia immer, 46
gavinot hiperbòri (*Larus hyperboreus*), 49
gavinot polar (*Larus glaucoides*), 49
gavotí de bigotis (*Aethia pygmaea*), 41
gavotí jaspiat americà (*Brachyramphus marmoratus*), 44
gavotí menut (*Aethia pusilla*), 47
Geopelia cuneata, 36
Geopelia maugeus, 43
Geositta isabellina, 47
Geositta poeciloptera, 47
Geranospiza caerulescens, 32
Geranoaetus albicaudatus, 36
Gerygone tenebrosa, 27
gladiador multicolor (*Chlorophoneus multicolor*), 45
gladiador pit de sofre, 31
gladiador pit de sofre (*Chlorophoneus sulfureopectus*), 30
Glareola pratincola, 54
Grallaria varia, 45
Granatina ianthinogaster, 36
Graydidascalus brachyurus, 32
grua collblanca (*Antigone vipio*), 36
guatlla blava asiàtica (*Synoicus chinensis*), 50
Gyps himalayensis, 52
Haematopus longirostris, 25
Haematopus ostralegus, 54
Haematopus unicolor, 45
Halcyon coromanda, 37
Halcyon leucocephala, 32
Halcyon pileata, 40
Halcyon senegaloides, 55
Haliaetus albicilla, 54
hàpia grossa (*Harpia harpyja*), 47
Harpia harpyja, 47
hàpia petita (*Morphnus guianensis*), 47
Heliactin bilophus, 35
Hemipus hirundinaceus, 58
hília (*Hylia prasina*), 23
Himantopus himantopus, 39
Hirundo nigrita, 34
hoatzín (*Opisthocomus hoazin*), 26
Horizocerus albocristatus, 49
Hydrochous gigas, 46
Hydropsalis maculicaudus, 45
Hylia prasina, 23
Hymenolaimus malacorhynchus, 27
Hypotaenidia poeciloptera, 32, 43
ibis clapejat (*Bostrychia rara*), 32
ibis de clatell blau (*Pseudibis davisoni*), 33
ibis gegant (*Thaumatibis gigantea*), 46
ibis gorjanegre (*Theristicus melanopis*), 39
ibis nan (*Bostrychia bocagei*), 47
Icterus bonana, 52
Illadopsis fulvescens, 56
jacana menuda (*Microparra capensis*), 47
Klais guimeti, 32
Lagopus lagopus, 49
Lamprotornis chalcurus, 38
Lamprotornis chalybaeus, 35
Lamprotornis iris, 36
Lanius meridionalis, 49
Larus argentatus, 39
Larus glaucoides, 49
Larus hyperboreus, 49
Laterallus tuerosi, 52
Leistes superciliaris, 53
Lepidothrix coronata, 41
Limosa fedoa, 44
lloret panxablau (*Tricharia malachitacea*), 32
lloret cuacurt (*Graydidascalus brachyurus*), 32
Locustella fluviatilis, 54
Lonchura oryzivora, 52
lori arc iris (*Trichoglossus haematodus*), 36
lori versicolor (*Psittuteutes versicolor*), 45
Loxia pytyopsittacus, 56, 58
Lybius leucocephalus, 31
Malacoptila minor, 48
mallerenga de bigotis (*Panurus biarmicus*), 41

mallerenga petita (*Periparus ater*), 47
 manaquí de casc (*Antilophia galeata*), 35
 manaquí de coroneta blava (*Lepidothrix coronata*), 41
 manaquí de Java (*Lonchura oryzivora*), 52
 manaquí diminut (*Tyranneutes virescens*), 47
Mareca penelope, 56
Mareca sibilatrix, 50
Marmaronetta angustirostris, 44
 martinet tricolor (*Egretta tricolor*), 28, 44
 matinera bruna (*Illadopsis fulvescens*), 56
Megaceryle torquata, 49
Megadyptes antipodes, 32
Megascops atricapilla, 45
Megascops barbarus, 42
Meiglyptes tristis, 58
Melidectes nouhuysi, 32, 56
Melidectes princeps, 30
 menjamel barbacurt (*Melidectes nouhuysi*), 32, 56
 menjamel barballarg (*Melidectes princeps*), 30
Merganetta armata, 54
Mergus merganser, 30, 31
 merla blava (*Monticola solitarius*), 36
Merops albicollis, 27
Merops persicus, 39
Merops pusillus, 47
Microcarbo coronatus, 41
Microcarbo pygmaeus, 48
Microcerculus ustulatus, 56
Microparra capensis, 47
 miner gros (*Geositta isabellina*), 47
 miner petit (*Geositta poeciloptera*), 47
 miner riberenc d'Olorog (*Cinclodes olrog*), 55
Mionectes striaticollis, 23
Mirafr africana, 41
Mirafr javanica, 50
Mirafr rufocinnamomea, 56
Mniotilta varia, 43
 monarca crestablau (*Myiagra azureocapilla*), 32
 monarca de barbeta negra (*Symposiachrus mundus*), 42
Monticola solitarius, 36
Morphnus guianensis, 47
 mosquer barbat (*Myiobius barbatus*), 42
 mosquer escatós (*Mionectes striaticollis*), 23
 mosquiter oriental (*Phylloscopus orientalis*), 49
 mosquiter pàl·lid (*Phylloscopus bonelli*), 56
Motacilla cinerea, 53
Mycteria americana, 50
Myiagra azureocapilla, 32
Myiobius barbatus, 42
Myiopsitta luchs, 55
Nectarinia famosa, 52
Neochen jubata, 23
Nesoclopeus poecilopterus, 52
 nictibi andí (*Nyctibius maculosus*), 53
Nisaetus cirrhatus, 45
Nothura minor, 48
Nucifraga multipunctata, 58
Numenius tenuirostris, 32
 nyandú de la puna (*Rhea tarapacensis*), 55
Nyctibius maculosus, 53
Nyctyornis athertoni, 42
 oca de collar (*Branta bernicla*), 32, 35
 oca de galta blanca (*Branta leucopsis*), 25
 oca de l'Orinoco (*Neochen jubata*), 23
 oca del Canadà (*Branta canadensis*), 51
 ocell de tempesta dorsigrís (*Garrodia nereis*), 42
 ocell paraigua encorbatat (*Cephalopterus penduliger*), 30, 31
Oedistoma pygmaeum, 48
Opisthocomus hoazin, 26
 oreneta de pitet blanc (*Hirundo nigrita*), 34
 oreneta de ribera (*Riparia riparia*), 53, 55
 oreneta del mar Roig (*Petrochelidon perdita*), 52
Oreoica gutturalis, 56
Oxyruncus cristatus, 30
Panndion haliaetus, 56
Panurus biarmicus, 41
 papagai d'espallles grogues (*Amazona barbadensis*), 33
 papagai galtagroc (*Amazona autumnalis*), 37
 papamosques safir (*Ficedula sapphira*), 36
 paràsit subantàrtic (*Catharacta antarctica*), 49
 pardal de bardissa (*Prunella modularis*), 54
 pardal del mar Mort (*Passer moabiticus*), 52
 pardal gorjablanc (*Zonotrichia albicollis*), 19
Pardirallus nigricans, 32
Passer moabiticus, 52
Peliperdix latham, 44
 perdiu boreal (*Lagopus lagopus*), 49
 perdiu de corona negra (*Alectoris melanocephala*), 40
 perdiu de mar (*Glareola pratincola*), 54
Periparus ater, 47
 petrell alagran (*Pterodroma macroptera*), 46
 petrell de Bulwer (*Bulweria bulweri*), 28
Petrochelidon perdita, 52
Phaetornis striigularis, 43
Phalacrocorax aristotelis, 30, 31
Phalacrocorax varius, 33
Phalaropus fulicarius, 46
Phalaropus lobatus, 30
Phoebastria irrorata, 52

Phoenicopterus ruber, 51
Phyllolais pulchella, 57
Phylloscopus bonelli, 56
Phylloscopus orientalis, 49
picabaies becut pigmeu (*Oedistoma pygmaeum*), 48
picaflors de capell vermell (*Dicaeum geelvinkianum*), 37
pica-soques blau (*Sitta europaea*), 29
pica-soques de Còrsega (*Sitta whiteheadi*), 52
pica-soques de l'Índia (*Sitta castanea*), 58
pica-soques gegant (*Sitta magna*), 46
picot de capell daurat (*Dendropicos xantholophus*), 40
picot de la pampa (*Colaptes campestris*), 55
picot esquixat (*Campethera punctuligera*), 44
picot garser dorsiblanco (*Dendrocopos leucotos*), 32, 42
picot garser gros (*Dendrocopos major*), 47
picot gorjablanc (*Piculus leucolaemus*), 32, 39
picot pitnegre atlàntic (*Celeus tinnunculus*), 53
picot trist (*Meiglyptes tristis*), 58
picotet zebra (*Picumnus cirratus*), 43
Piculus leucolaemus, 32, 39
Picumnus cirratus, 43
pingüí de corona blanca (*Pygoscelis papua*), 40
pingüí salta-roques (*Eudyptes chrysocome*), 58
pingüí ullgroc (*Megadyptes antipodes*), 32
Pinicola enucleator, 55
pinsà dels pins (*Pinicola enucleator*), 55
pinsà trompeter (*Bucanetes githagineus*), 56
piprites capgrís (*Piprites griseiceps*), 23
Piprites griseiceps, 23
piula gola-roja (*Anthus cervinus*), 32
Platalea alba, 23, 50
Platalea leucorodia, 30
plegafulles estriat (*Syndactyla guttulata*), 58
plegafulles ratllat (*Syndactyla subalaris*), 43
Ploceus cucullatus, 57
Ploceus tricolor, 33
ploranera verdosa (*Schiffornis virescens*), 56
Pogoniulus bilineatus, 30
polit becfí (*Numenius tenuirostris*), 32
pradenca celluda (*Leistes superciliaris*), 53
pradenca oriental (*Sturnella magna*), 23
prínia mosquitera (*Phyllolais pulchella*), 57
Procellaria aequinoctialis, 33
Procellaria conspicillata, 34
Prunella modularis, 54
Pseudibis davisoni, 33
Psilopogon lineatus, 43
Psittacara holochlorus, 24
Psitteuteles versicolor, 45
Pternistis camerunensis, 52
Pterocles senegallus, 44
Pterodroma macroptera, 46
Pterophanes cyanopterus, 38
ptilinop coronat (*Ptilinopus coronulatus*), 35
ptilinop de capell blau (*Ptilinopus monacha*), 40
ptilinop taronja (*Chrysoena victor*), 36
Ptilinopus coronulatus, 35
Ptilinopus monacha, 40
Ptilopsis leucotis, 49
Ptyonoprogne rupestris, 53
Puffinus gavia, 58
Puffinus lherminieri, 28
Puffinus yelkouan, 53
Pulsatrix koenigswaldiana, 32
puput comuna (*Upapa epops*), 29
Pygoscelis papua, 40
Pyrrhura picta, 45
Rallus antarcticus, 49
Rallus tenuirostris, 51
rasclat d'antifaç (*Rufirallus viridis*), 35
rasclat del Junín (*Laterallus tuerosi*), 52
rasclat estriat (*Sarothrura affinis*), 43
rasclat europeu (*Zapornia pusilla*), 50
rascló alabarrat (*Hypotaenidia poeciloptera*), 32, 43
rascló austral (*Rallus antarcticus*), 49
rascló culnegre (*Pardirallus nigriceps*), 32
rascló de les Fiji (*Nesoclopeus poecilopterus*), 52
rascló de manglar (*Aramides mangle*), 54
rascló de Mèxic (*Rallus tenuirostris*), 51
raspinell pirinenc (*Certhia familiaris*), 53
repicalons de Lapònia (*Calcarius lapponicus*), 51
Rhea tarapacensis, 55
Rhynchotus maculicollis, 44
Riparia riparia, 53, 55
Rollandia microptera, 52
roquerol eurasiàtic (*Ptyonoprogne rupestris*), 53
rossinyol equatorial (*Sheppardia aequatorialis*), 49
Rufirallus viridis, 35
Rupicola rupicola, 23
Rupornis magnirostris, 27
salangana gegant (*Hydrochous gigas*), 46
Sarkidiornis melanotos, 30
Sarothrura affinis, 43
Schiffornis virescens, 56
Scleroptila psilolaema, 54

Scolopax rusticola, 50
Scytalopus novacapitalis, 51
Serinus canaria, 26, 48
Sheppardia aequatorialis, 49
sisó blau (*Eupodotis caerulescens*), 36
Sitta castanea, 58
Sitta europaea, 29
Sitta magna, 46
Sitta whiteheadi, 52
somorgollaire d'ulleres (*Cephus carbo*), 35
Spartonoica maluroides, 31
Spatula rhynchotis, 50
Spiza americana, 53, 55
Stephanoaetus coronatus, 41
Sterna acuticauda, 42
Sterna caspia, 46
Sterna paradisaea, 49
Sterna vittata, 49
Streptoprocne semicollaris, 41
Streptoprocne zonaris, 34
Strix occidentalis, 44
Strix uralensis, 52
Strix varia, 43
Sturnella magna, 23
suimanga de Príncipe (*Anabathmis hartlaubii*), 52
suimanga del Kilimanjaro (*Nectarinia famosa*), 52
suimanga del riu Congo (*Cinnyris congensis*), 52
Sylvia cantillans, 54
Sylvia curruca, 56
Symposiachrus mundus, 42
Synallaxis scutata, 35
Syndactyla guttulata, 58
Syndactyla subalaris, 43
Synoicus chinensis, 50
Tachuris rubrigastra, 45
Tadorna cana, 29
Tadorna ferruginea, 36
tallarol de garriga (*Sylvia cantillans*), 54
tallarol xerraire (*Sylvia curruca*), 56
tàngara de bigotis blaus (*Tangara johannae*), 34, 41
tàngara de caputxa grisa (*Cnemoscopus rubrirostris*), 40
Tangara johannae, 34, 41
tàntal americà (*Mycteria americana*), 50
tapacul de Brasília (*Scytalopus novacapitalis*), 51
Taphrospilus hypostictus, 44
teixidor d'esquena groga (*Ploceus tricolor*), 33
teixidor social (*Ploceus cucullatus*), 57
territ camallarg (*Calidris himantopus*), 39
territ d'Alaska (*Calidris mauri*), 51
territ menut del Canadà (*Calidris minutilla*), 17, 26
territ menut siberià (*Calidris subminuta*), 26
territ variant (*Calidris alpina*), 45
tètol marbrenc (*Limosa fedoa*), 44
Thalassarche cauta, 58
Thamnophilus murinus, 32
Thaumatibis gigantea, 46
Theristicus melanopis, 39
tinamú col·lacat (*Rhynchotus maculicollis*), 44
tinamú menut (*Nothura minor*), 48
tirà cua de gall, 31
tirà cua de gall (*Alectrurus tricolor*), 30
tirà multicolor (*Tachuris rubrigastra*), 45
Todiramphus australasia, 32
Todiramphus diops, 51
Todiramphus enigma, 52
Todiramphus nigrocyaneus, 30
Todirostrum poliocephalum, 30
tord gorja-roig (*Turdus ruficollis*), 30
torlit pigallat (*Burhinus capensis*), 44
tòrtora nord-americana (*Zenaida macroura*), 50
tòrtora orelluda (*Zenaida auriculata*), 25
tortoreta barrada (*Geopelia maugeus*), 43
tortoreta diamant (*Geopelia cuneata*), 36
Touit huetii, 45
trencanous de l'Himàlaia (*Nucifraga multipunctata*), 58
trencapinyes becgròs (*Loxia pytyopsittacus*), 56, 58
Trichoglossus haematodus, 36
Triclaria malachitacea, 32
Tringa brevipes, 51
Trochalopteron variegatum, 45
Turdus ruficollis, 30
turpial de la Martinica (*Icterus bonana*), 52
Tympanuchus cupido, 47
Tympanuchus pallidicinctus, 47
Tyrannetes virescens, 47
Upapa epops, 29
Vanellus albiceps, 34
Vanellus gregarius, 57
Vanellus milles, 26
Vanellus novahollaendiae, 26
vídua del Sahel (*Vidua orientalis*), 51
Vidua orientalis, 51
voltor de l'Himàlaia (*Gyps himalayensis*), 52
Vultur gryphus, 17
xanca bigarrada (*Grallaria varia*), 45
Xanthomixis apperti, 29
xarxet marbrenc (*Marmaronetta angustirostris*), 44
xatrac antàrtic (*Sterna vittata*), 49

xatrac àrtic (*Sterna paradisaea*), 49
xatrac gros (*Sterna caspia*), 46
xatrac ventrenegre (*Sterna acuticauda*), 42
xerraire variegat (*Trochaloxyron variegatum*),
45
xiuladora crestada (*Oreoica gutturalis*), 56
xivita siberiana (*Tringa brevipes*), 51
xivitona maculada (*Actitis macularius*), 44
xot barbut (*Megascops barbarus*), 42

xot carablanc septentrional (*Ptilopsis*
leucotis), 49
xot variable (*Megascops atricapilla*), 45
Zapornia pusilla, 50
Zenaida auriculata, 25
Zenaida macroura, 50
Zonotrichia albicollis, 19

9. Índex d'il·lustracions

- alcí roig (*Halcyon coromanda*) [© Àlex Mascarell], 37
- becada eurasiàtica (*Scolopax rusticola*) [© Àlex Mascarell], 50
- colibrí carablau (*Klais guimet*) [© Àlex Mascarell], 33
- corb marí de barbeta roja (*Phalacrocorax varius*) [© Àlex Mascarell], 34
- cuereta torrentera (*Motacilla cinerea*) [© Àlex Mascarell], 53
- estruç comú (*Struthio camelus*) [© Jordi Fàbregas], 11
- falcó pelegrí (*Falco peregrinus*) [© Àlex Mascarell], 57
- fredeluga emmascarada septentrional (*Vanellus milles*) [© Àlex Mascarell], 26
- hília (*Hylia prasina*) [© Àlex Mascarell], 23
- manaquí barbat collblanc (*Manacus candei*) [© Àlex Mascarell], 20
- mascarell atlàntic (*Morus bassanus*) [© Àlex Mascarell], 1
- pardal de bardissa (*Prunella modularis*) [© Àlex Mascarell], 54
- pica-soques blau (*Sitta europaea*) [© Àlex Mascarell], 29
- pingüí de corona blanca (*Pygoscelis papua*) [© Àlex Mascarell], 40

10. Índex general

Introducció.....	4
Abreviacions utilitzades.....	5
Primera part: Classificació taxonòmica i catalanització dels noms d'ordres i famílies	6
1. Denominació de la classe ocells	6
2. Classificació taxonòmica dels ocells: la catalanització dels tàxons d'ordre i família	6
3. Classificació taxonòmica dels ocells: llista d'ordres i famílies.....	11
Segona part: Establiment dels noms comuns de les espècies.....	17
4. Noms comuns i noms científics	17
5. Característiques generals dels noms catalans d'ocells recollits en les obres de referència.....	17
6. Característiques generals dels noms d'ocells en altres llengües.....	19
6.1 Estructura de les denominacions.....	19
6.2 Ús de la majúscula	19
6.3 Ús del guionet.....	20
6.4 Gènere gramatical.....	21
6.5 Característiques del nom genèric	21
6.6 Característiques del nom específic.....	21
6.7 Prioritat entre denominacions	22
6.8 Altres característiques.....	22
7. Recomanacions per a la creació de nous noms d'ocells en català	22
7.1 Ús de la majúscula	22
7.2 Gènere gramatical.....	22
7.3 Creació de denominacions i variació diatòpica.....	24
7.4 Característiques generals de les denominacions.....	25
7.5 Escriptura dels mots compostos presents en les denominacions	29
7.6 Característiques de les denominacions basades en trets morfològics.....	31
7.6.1 Característiques generals	31
7.6.2 Característiques particulars: la referència al color	36
7.6.3 Característiques particulars: la formació d'adjectius compostos	37
7.6.4 Característiques particulars: la referència a parts del cos amb denominacions concurrents	38
7.6.5 Característiques particulars: la referència a la disposició dels colors o a la policromia del plomatge.....	43
7.6.6 Característiques particulars: la referència a les dimensions de l'ocell	46
7.7 Característiques de les denominacions basades en la procedència o la distribució geogràfica	48
7.7.1 La referència a punts cardinals	48
7.7.2 La referència a zones geogràfiques sense nom propi establert.....	49
7.7.3 La referència a zones geogràfiques o indrets amb topònim establert.....	49
7.8 Característiques de les denominacions basades en l'hàbitat	54
7.9 Característiques de les denominacions basades en el comportament o els costums	56
8. Índex d'exemples citats	60

9. Índex d'il·lustracions.....	69
10. Índex general.....	70